

Ojämställdhet i socialtjänsten

En kunskapsöversikt

Sveriges
Kommuner
och Regioner

Ojämsställdhet i socialtjänsten

En kunskapsöversikt

Upplysningar om innehållet:

Love Nordenmark, love.nordenmark@skr.se

© Sveriges Kommuner och Regioner, 2023

ISBN: 978-91-8047-194-7

Illustration: Maria Lindroos

Produktion: Advant

Tryck: LTAB, 2023

Förord

En hållbar socialtjänst ska främja jämlika och jämställda levnadsvillkor, utgå från ett förebyggande perspektiv, vara lättillgänglig och kunskapsbaserad utifrån såväl vetenskap som beprövad erfarenhet.

Socialtjänsten har ett brett och omfattande uppdrag. Dess verksamheter möter människors behov från vaggan till graven. Dagens socialtjänst är dock satt under press. Negativa konsekvenser av en samhällelig utveckling blir ofta en fråga för socialtjänsten, trots att socialtjänsten inte alltid har möjlighet att påverka orsakerna eller förfogar över verktyg för att avhjälpa problemen.

Socialtjänsten står inför en genomgripande omställning, och det är avgörande att insatserna är behovsanpassade, av hög kvalitet, träffsäkra, och till gagn för både kvinnor, män, flickor, pojkar och personer av annan könsidentitet. Insatserna måste dessutom vara effektiva och matcha organisationens resurser.

Denna kunskapsöversikt är ett resultat av ett treårigt utvecklingsprojekt för jämställd socialtjänst, som syftat till att ta fram kunskap och stöd för en mer jämställd och jämlik socialtjänst. Satsningen har genomförts i nära samarbete mellan SKR och de regionala samverkans- och stödstrukturerna (RSS) i FoU Västerbotten och FoU Värmland.

Kunskapsunderlaget ska bidra till att utveckla och främja jämställdhet i socialtjänstens handläggning och myndighetsutövning.

Stockholm i september 2023

Åsa Furén-Thulin

Sektionschef, sektionen för socialtjänst och jämställdhet

Avdelningen för vård och omsorg

Sveriges Kommuner och Regioner

Författarpresentation

Kunskapsöversikten är författad av Maria Andersson Vogel, fil.dr. i socialt arbete vid Stockholms universitet och Birgitta Persdotter, fil.dr. i folkhälsovetenskap vid Karlstads universitet. Innehållet baseras på aktuell forskning, publicerade vetenskapliga artiklar och myndighetsrapporter. Det beskriver förekomst och orsaker till ojämställdhet i socialtjänstens handläggning och vilka konsekvenser det kan få för brukare/klienter.

Innehållet har löpande diskuterats med en vetenskaplig referensgrupp bestående av Maria Eriksson, professor i socialt arbete vid Marie Cederschiöld högskola, Tina Mattsson, universitetslektor vid Lunds universitet, Petra Ulmanen, universitetslektor vid Stockholms universitet, Klara Hussenius, adjunkt vid Stockholms universitet, Annika Olsson, docent vid Malmö universitet och Christine Bylund, postdoktor vid Umeå universitet. Även Rúna í Baianstovu, lektor i socialt arbete vid Örebro Universitet har bidragit med underlag om hedersrelaterat våld och förtryck.

Ansvarig för utvecklingsprojektet Jämställd socialtjänst och färdigställandet av kunskapsöversikten är Love Nordenmark, projektledare på SKR.

Innehåll

8	Inledning
11	Kapitel 1. Slutsatser
14	Begreppsförklaringar
17	Avgränsningar och medskick till läsaren
19	Kapitel 2. Ekonomiskt bistånd
21	Aktuellt kunskapsläge
22	Större sannolikhet för kvinnor att beviljas ekonomiskt bistånd
22	Olika hinder för försörjning
23	Kön påverkar vilka som anses behöva aktivering
24	Vinjetstudier synliggör risker för omotiverade skillnader och genusbias
26	Föreställningar om etnicitet riskerar att förstärka skillnader mellan könen
29	Kapitel 3. Missbruk- och beroendevård
31	Aktuellt kunskapsläge
32	Vinjetstudie visar på olika toleransnivå för kvinnor och män
33	Både generaliserande och reflekterande syn på kön hos handläggare
35	Kapitel 4. Omsorgsinsatser och stöd enligt SoL och LSS
37	Aktuellt kunskapsläge
38	Få relevanta studier om handläggning inom äldreomsorg
38	Kvinnor förväntas ta hand om sina män

- 40 Föreställningar om äldre med migrantbakgrund påverkar bedömningar
- 41 Liknande mönster i det norska systemet
- 41 Få relevanta studier om skillnader i handläggning enligt LSS
- 42 Risk för omotiverade skillnader i utredning och beslut om insatser enligt LSS

45 Kapitel 5. Social barn- och ungdomsvård

- 47 Aktuellt kunskapsläge
- 48 Föreställningar om mammor och pappor påverkar utredning och beslut
- 49 Större sannolikhet att flickor utreds än pojkar
- 50 Störst sannolikhet att flickor med svensk bakgrund beviljas insatser
- 52 Skillnader som i hög grad handlar om genusbias
- 55 Internationella jämförelser visar på liknande mönster

57 Kapitel 6. Familjerättsliga ärenden

- 59 Aktuellt kunskapsläge
- 59 Synen på pappor förbiser risker för våld
- 60 Föreställningar om flickors och pojkars utsatthet spelar roll
- 61 Den vuxnes ord väger tyngst och påverkas av kön och etnicitet
- 62 Svårigheter att identifiera våldet får konsekvenser

65 Kapitel 7. Våld i nära relationer

- 68 Aktuellt kunskapsläge
- 69 Risk för osynliggörande av kön när våld integreras
- 71 Brist på organisering kan få konsekvenser för utsatta
- 72 Lika behov ger olika stöd
- 73 Snabba insatser och samverkan

74	Svårt att se män som våldsutsatta
75	Våld i ungas parrelationer
76	Både individuella och strukturella perspektiv behövs
77	Särskilt fokus på hedersrelaterat våld
81	Förebyggande arbete för att minska förekomst

83 Bilaga 1. Metod

86 Referenser

Inledning

Socialtjänsten har som sin särskilda uppgift att på demokratins och solidaritetens grund främja människors ekonomiska och sociala trygghet, deras jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Socialtjänsten ska med utgångspunkt i människors eget ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Verksamheten ska bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet (SoL 2001:453).

Jämlikhet handlar om rättvisa villkor mellan individer och grupper i samhället medan jämställdhet särskilt fokuserar på förhållandet mellan kvinnor och män, flickor och pojkar. Jämlikhet och jämställdhet hänger nära samman men är inte samma sak. Därför föreslås i utredningen om ny Socialtjänstlag (SOU 2020:47) ett tillägg om jämställdhet som mål i lagens portalparagraf. Socialtjänsten är dock redan idag, genom annan styrning, skyldig att verka för jämställdhet¹.

Not. 1 I Sverige är jämställdhet mellan könen en grundläggande statsrättslig norm och ett tydligt politiskt mål. "Det allmänna skall motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller annan omständighet som gäller den enskilde som person." Regeringsformen (RF 1974, 1:2)".

Diskriminering är förbjuden i socialtjänstens verksamhet. För att främja jämställdhet kan det vara tillåtet att behandla personer av olika kön olika om det har ett berättigat syfte och görs på ett sätt som är lämpligt och nödvändigt.

Genom att synliggöra normer och föreställningar samt motverka skillnader i levnadsvillkor i socialtjänstens alla delar, i såväl styrning som ledning som i handläggning, främjas jämställdhet och jämlikhet. Ytterst handlar det om att skapa förutsättningar för ett mer rättssäkert och träffsäkert stöd, vilket förbättrar kvaliteten för olika grupper av kvinnor och män, flickor och pojkar samt personer av annan könsidentitet. I förlängningen bidrar det även till kostnadseffektivitet.

Socialtjänstens handlägningsprocess sträcker sig från den första kontakten med socialtjänsten (aktualisering), genom utredning och beslut samt under utformning av insatser och uppföljning. Enskilda har rätt att bemötas på ett respektfullt sätt utifrån sina förutsättningar och behov. Den här översikten ger ett kunskapsunderlag för att kunna utveckla och främja jämställdhet i socialtjänstens handläggning och myndighetsutövning.

Slutsatser

Kön spelar roll, i socialtjänsten precis som i samhället i övrigt. Kön styr bilden av vem brukaren/klienten *är* och vad brukaren/klienten *gör*. Detta är en kunskap som är viktig att beakta i socialtjänstens alla delar för att uppnå både mer jämställda och jämlika levnadsvillkor och en mer kunskapsbaserad socialtjänst. För att förstå ojämställdhet i socialtjänsten är *genusbias* och *omotiverade skillnader* två centrala begrepp. De innebär att våra normer och ibland omedvetna föreställningar om vad en kvinna respektive man är och gör kan påverka hur vi bedömer och behandlar människor. Det kan leda till ojämlikhet och ojämställdhet.

Den här översikten ger en bild av förekomsten och orsakerna till ojämställdhet och dess konsekvenser för brukare/klienter. Den forskning som presenteras har fokus på svenska förhållanden och kunskapsläget varierar mellan socialtjänstens olika verksamhetsområden. Det är vanligare med studier om kön och jämställdhet inom områden som rör ekonomiskt bistånd och den sociala barn- och ungdomsvården än inom missbruks- och beroendevård, äldreomsorg och funktionshinderområdet. Det saknas även forskning om genusbias och omotiverade skillnader i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Bristen på forskning speglas också i denna kunskapsöversikt. Inom vissa områden redogörs

för genusbias och omotiverade skillnader inom hela handlägningsprocessen, inom andra enbart i vissa steg.

Trots varierande kunskapsläge framträder tydliga mönster som visar att de könsnormer som finns i samhället också återspeglar sig i socialtjänstens handläggning. Skillnader mellan kvinnor och män, flickor och pojkar, tenderar att både upprätthållas och förstärkas. Grundläggande föreställningar om hur pojkar, män, flickor och kvinnor ”är” och ”gör” får tydliga konsekvenser för socialtjänstens brukare/klienter och för hur jämställda och jämlika deras levnadsvillkor är och blir.

Övergripande tycks traditionella föreställningar om kvinnor som passiva, hjälpsökande omsorgsgivare och män som aktiva, självständiga familjeförsörjare vara de mest framträdande.

Att kvinnor och män, flickor och pojkar, bemöts och bedöms utifrån könsstereotypa normer och föreställningar drabbar såväl kvinnor som män negativt, men på olika sätt. Det försvårar socialtjänstens uppdrag att frigöra och utveckla enskildas och grupperas egna resurser och främja jämställda och jämlika levnadsvillkor.

På vilket sätt dessa föreställningar påverkar stöd och insatser varierar inom olika verksamhetsområden, vilket beskrivs inom respektive verksamhetsområde. Som utgångspunkt i varje avsnitt presenteras även kortfattat aktuell officiell statistik utifrån juridiskt kön.

Ytterst är detta en fråga om vilka lämpliga insatser som brukare/klienter, utifrån sina egna individuella förutsättningar och behov, ges i mötet med socialtjänsten. Om insatserna som beviljas styrs av föreställningar om kön och inte av den enskildes behov är risken uppenbar att insatsen inte är den mest lämpade för brukaren/klienten. Därmed riskerar också stödet att bli ineffektivt, vilket dagens ansträngda socialtjänst med knappa resurser knappast har råd med.

Det är samtidigt viktigt att vara medveten om skillnaden mellan stereotypa föreställningar om kvinnor och män, och de reella skillnader som finns utifrån kön. Medvetenhet om normativa och stereotypa föreställningar behövs för att förstå förekomsten av reella skillnader mellan könen. Ett exempel är de studier som visar på föreställningar om ungdomars beteendeproblem där pojkar oftare hålls ansvariga för sina handlingar och positioneras som förövare, medan flickor oftare ses som sårbara.

Samtidigt som sådana könsstereotypa föreställningar riskerar att leda till generaliserade bedömningar och förbisedda behov, har också könsskillnader en empirisk grund då pojkar de facto oftare begår brott och flickor i mycket högre utsträckning utsätts för sexuella övergrepp. Här finns ett dilemma och en utmaning. Samma sak gäller bedömningar av pappor, inte minst där det förekommer våld. Här finns en konflikt mellan att å ena sidan se mannen som risk och potentiell våldsutövare och å andra sidan inkludera män i ansvaret för barnen. Här finns en utmaning i risken att å ena sidan förneka (främst) kvinnors och barns utsatthet för våldsamma män i nära relationer, å andra sidan vidmakthålla könsstereotyper och synen på män/pappor som mindre lämpade.

Dessa dilemman har ingen enkel lösning, men det är viktigt att vara medveten om dem.

Könsstereotypa normer och föreställningar där skillnader mellan olika grupper av kvinnor och män, flickor och pojkar upprätthålls, förstärks eller förbises, finns inom socialtjänstens alla delar och i alla steg i handläggningen. Det kan bidra till omotiverade skillnader i bemötande, bedömningar och beslut om insatser. Om socialtjänsten ska kunna bemöta varje individ utifrån hans egna förutsättningar, krävs därför en hög grad av medvetenhet om att könsstereotypa normer och föreställningar är närvarande i varje möte.

Begreppsförklaringar

Den här kunskapsöversikten innehåller flera olika begrepp kopplade till jämställdhet, kön och genus. I det här avsnittet reder vi ut några av de mest förekommande begreppen och dess förklaringar. Andra, mindre förekommande, begrepp förklaras löpande i fotnot.

Jämlikhet och **jämställdhet** hänger nära samman men jämställdhet fokuserar på kön. Jämställdhet innebär att alla kvinnor och män (flickor och pojkar), såväl som människor med annan könsidentitet, ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv utan att föreställningar om kön begränsar dem.

Jämställdhetsintegrering är Sveriges huvudsakliga strategi för att uppnå det övergripande målet om jämställdhet. Arbetet omfattar de av Riksdagen beslutade **jämställdhetspolitiska delmålen** om makt och inflytande, ekonomi, utbildning, obetalt hem- och omsorgsarbete, hälsa och mäns våld mot kvinnor. Samtliga delmål är aktuella för socialtjänsten. Jämställdhetsintegrering innebär att vi har en kunskap om kön och arbetar i den ordinarie verksamheten på ett sätt som bidrar till jämställdhet och motverkar ojämställdhet i det vi gör för dem vi är till för. Det handlar om att ha med sig kunskapen i det dagliga arbetet för att säkerställa jämställdhet i bemötande, när beslut fattas och resurser fördelas.

Diskriminering är förbjuden i socialtjänstens verksamhet. Diskriminering betyder att behandlas sämre än en annan person utifrån någon av de sju diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagen. De sju diskrimineringsgrunderna är; kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Kön kan delas upp utifrån juridiskt, biologiskt, socialt och upplevt kön (könsidentitet). I den här översikten är det främst det juridiska könet som avses men till viss del även det sociala, då benämnt genus. Juridiskt kön är det kön som är registrerat i folkbokföringen. I Sverige har vi två juridiska kön, kvinna och man. Biologiskt/kroppsligt kön handlar om könets kroppsliga uttryck som inre och yttre könsorgan, könskromosomer och hormonnivåer samt sekundära könskaraktistika (exempelvis bröstvävnad och skäggväxt). Socialt kön är de förväntningar, normer och roller som samhället kopplar till olika kön, till vad vi uppfattar som kvinnligt och manligt. Det påverkar hur vi förväntas bete oss, klä oss och vilka roller vi förväntas ha baserat på vårt kön. Upplevt kön eller könsidentitet är det kön du känner dig som eller det kön du identifierar dig med. Det finns många olika könsidentiteter och könsidentiteten kan förändras genom livet.

Ordet bias kan översättas med partiskhet, snedvridning eller skevhet. **Genusbias** innebär därmed att våra föreställningar om vad en kvinna respektive man är och gör, bör vara och bör göra, kan påverka hur vi bedömer eller behandlar människor, ibland utan att vi ens är medvetna om det. Det finns olika aspekter av genusbias: Att utgångspunkten är könsstereotyp, att könsskillnader förstärks eller att de bortses ifrån. Det handlar om att göra antaganden eller ha stereotypa uppfattningar om kön som kan leda till ojämställda bedömningar.

Omotiverade skillnader är ett begrepp som används i översikten för att tydliggöra när skillnader i handläggningen inte kan förklaras av faktiska skillnader rörande kön i relation till den enskildes behov, situation eller önskemål. I ett fåtal studier har särskilda kriterier för att bedöma omotiverade skillnader använts (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, 2018). Mer vanligt är dock att det förs ett resonemang om möjliga omotiverade eller motiverade skillnader.

Genomgående i kunskapsöversikten presenteras skillnader från kvantitativa studier som är statistiskt signifikanta och väsentliga när det gäller dess omfattning. Omotiverade skillnader kan också beröra fler av diskrimineringsgrunderna.

Normer är oskrivna regler eller förväntningar som kan vara begränsande både för de som inkluderas och de som är utanför. De skapar hierarkier som kan leda till diskriminering. Maskulinitets- och femininitetsnormer handlar om förväntningar på hur män och kvinnor ska vara, samt hur kvinnor och män ses som varandras motsatser. Det finns andra normer som påverkar utifrån kön, såsom heteronorm (att alla förväntas vara heterosexuella) eller kärnfamiljsnorm (pappa, mamma, barn).

Makt är ett centralt begrepp i översikten, och i arbetet med jämställdhet i stort. Makt handlar om en individs möjligheter och förutsättningar att påverka sitt eget liv såväl som samhället omkring. Makt i jämställdhetssammanhang förstås ofta utifrån mäns överordning och kvinnors underordning. Det vill säga att det kvinnor gör och är inte ses ha samma värde som det män gör och är, en underordning som begränsar möjligheten till makt och inflytande. Denna maktrelation görs och upprätthålls av både kvinnor och män men på olika sätt och i olika sammanhang. Både kvinnor, flickor, män, pojkar och personer av annan könsidentitet drabbas av denna struktur genom könsstereotypa normer och föreställningar. Mäns och pojkars utsatthet kan därför förbises eftersom de som grupp är generellt överordnade.

Hedersrelaterat våld och förtryck har patriarkala och heteronormativa utgångspunkter med ett kollektivt uttryck där individen är underordnad familjen/kollektivet och en individs handlingar (intressen, sexualitet, etc.) anses påverka hela familjens eller kollektivets anseende.

De som utsätts är främst flickor och kvinnor men även pojkar och män när deras liv begränsas och de utsätts för påtryckningar och våld som syftar till att upprätthålla familjens eller kollektivets heder. Även hbtqi-personer är en särskilt utsatt grupp.

Avgränsningar och medskick till läsaren

Studierna i rapporten har olika utgångspunkter och de teoretiska förståelserna av kön och genus skiljer sig ibland åt. Sådant påverkar slutsatserna som forskarna drar av sina resultat. De redovisade studierna använder sig också av olika metoder och populationsstorlek. Vissa kvantitativa studier bygger på ett slumpat och omfattande urval vilket gör resultaten mer generaliserbara än de med mindre urval. Andra studier är kvalitativa och har därför ett större fokus på djupanalys av synsätt och förhållningssätt inom socialtjänsten. Resultat från kvalitativa studier kan inte generaliseras på samma sätt som en omfattande kvantitativ studie. Däremot kan de visa på grundläggande teoretiska mönster som är relevanta för flera verksamhetsområden. Som läsare är det viktigt att ha med sig att kunskapsläget varierar och berör olika delar av handläggningsprocessen, samt att studierna varierar både i storlek, metod och i sina utgångspunkter. Det som styrker bedömningen av resultat är när större kvantitativa och mindre kvalitativa studier pekar i samma riktning. Avslutningsvis finns ett avsnitt om hedersrelaterat våld och förtryck som på grund av avsaknad av studier fångar ett bredare perspektiv på socialtjänstens arbete och inte enbart skillnader i handläggningen. Den samlade bilden i kunskapsöversikten visar dock att kön har betydelse.

Varje kapitel inleds med resultat i korthet, därefter presenteras kortfattad aktuell statistik utifrån juridiskt kön. För att göra jämförelser specifikt för en särskild kommuns socialtjänst finns även databasen Kolada.se med könsuppdelade nyckeltal rörande socialtjänsten. Mer om metod, se rapportens sista avsnitt.

Ekonomiskt bistånd

Nedan beskrivs resultat i korthet och därefter aktuellt kunskapsläge om förekomst och orsaker till ojämställdhet i socialtjänstens handläggning inom ekonomiskt bistånd, liksom vilka konsekvenser detta kan få för brukare/klienter. Som utgångspunkt för respektive område presenteras även kortfattat aktuell officiell statistik utifrån juridiskt kön.

Resultat i korthet

Mer sannolikt att kvinnor beviljas ekonomiskt bistånd, men härkomst och familjesituation påverkar

Två studier baserade på underlag från bedömningar och beslut om ekonomiskt bistånd visar att kvinnor som söker ekonomiskt bistånd har större sannolikhet att få ansökan beviljad än män. Både svenskfödda män och svenskfödda kvinnor har större sannolikhet att få ansökan beviljad än utrikesfödda. Samboende pappor och ensamstående mammor har större sannolikhet att få ansökan beviljad.

Olika hinder för försörjning

En studie som undersökt hinder för försörjning pekar på skillnader i relation till kön och ursprung. Utlandsfödda kvinnor bedöms ha större behov av att studera och är därmed inte aktivt arbetssökande i lika stor utsträckning som övriga.

Kön påverkar vilka som anses behöva aktivering

Flera studier visar att män oftare får både insatser och sanktioner än kvinnor. Ensamstående mammor får aktiveringsinsatser i lägst utsträckning. Aktiveringsarbete som en insats för att få klienter självförsörjande riktas främst mot äldre, svenska män.

Vinjetstudier synliggör risker för omotiverade skillnader och genusbias

Flera vinjetstudier² visar på genusbias och omotiverade skillnader. Det leder bland annat till att kvinnor i lägre utsträckning än män får stöd att komma i förvärvsarbete och egen försörjning samt att män mer sällan än kvinnor får stöd att bibehålla eller utveckla ett socialt nätverk. Trots att forskning visar att män generellt har svagare nätverk.

Föreställningar om etnicitet³ kan förstärka föreställningar om skillnader mellan könen

I de få empiriska studier och vinjetstudier där både kön och etnicitet/härkomst vägts in, framkommer en tydlig kombinationseffekt. Sannolikheten att få ekonomiskt bistånd beviljat ökar om du är kvinna med svensk bakgrund och minskar om du är man med utländsk bakgrund.

Not. 2 Vinjetstudier används för att urskilja faktorer som påverkar bedömningar och beslut i enskilda ärenden. Vinjetterna baseras på fiktiva fall.

Not. 3 Etnicitet beskriver tillhörighet till en grupp utifrån ursprung och kultur. Det kan handla om till exempel geografisk härkomst eller släktskap. Med etnisk tillhörighet avses att någon tillhör en grupp av personer som har samma nationella eller etniska ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande. Alla människor har minst en etnisk tillhörighet.

Slutsats

Studier om handläggning inom ekonomiskt bistånd visar på tydliga skillnader mellan män och kvinnor. Skillnaderna rör såväl bedömningar av ansökningar som olika former av stöd. Män ses som självständiga och aktiva familjeförsörjare medan kvinnor ses som relationella omsorgsgivare i behov av stöd och hjälp. Sammanställningen visar att könsstereotypa föreställningar i handläggning av ekonomiskt bistånd drabbar såväl kvinnor som män negativt men på olika sätt.

Aktuellt kunskapsläge

Forskning om ekonomiskt bistånd kan placeras på det bredare forskningsfält som rör fattigdom och socialpolitik. Frågor om betydelsen av kön är därför ofta kopplade till jämställdhetspolitiska mål om såväl förvärvsarbete som delat ansvar för barn och hushåll.

Enligt den officiella statistiken fick 182 000 hushåll ekonomiskt bistånd någon gång under 2021, vilket motsvarar ungefär vart tjugonde svenskt hushåll (Socialstyrelsen, 2022a). Den största gruppen, till antalet, med ekonomiskt bistånd är ensamstående män utan barn. Däremot sett till andel av olika hushållstyper så är den vanligaste gruppen med ekonomiskt bistånd ensamstående kvinnor med barn. Nästan 14 procent av samtliga ensamstående kvinnor med barn fick ekonomiskt bistånd 2021.

Större sannolikhet för kvinnor att beviljas ekonomiskt bistånd

Två studier (Stranz et al 2017; Hussénus, 2021) har undersökt hur beviljat stöd fördelas över olika grupper av kvinnor och män. Båda studierna visar att bidragssökande kvinnor beviljas stöd i högre utsträckning än män. Tre fjärdedelar av alla ansökningar beviljades men endast en mycket liten andel fick även andra insatser i form av till exempel aktiveringsstöd.

Även andra bakgrundsfaktorer såsom ursprung, familjesituation och förekomst av beroendeproblematik spelar roll för att få ansökan beviljad. Bland män är det främst tre faktorer som påverkar positivt; vara född i Sverige, vara samboende med barn, samt ha kontakt med Försäkringskassan och/eller Arbetsförmedlingen. Även bland kvinnor ökar sannolikheten för den som är svenskfödd, men till skillnad från männen minskar sannolikheten att beviljas ekonomiskt bistånd för den som är sammanboende jämfört med ensamstående. Bland kvinnor är det också tydligt att sannolikheten för ett nej är större för de med problem med skadligt bruk och beroende, en skillnad som inte alls förekommer bland män.

Olika hinder för försörjning

I en studie som studerat orsaker till behovet av kortvarigt respektive långvarigt ekonomiskt bistånd framkommer tydliga skillnader i relation till kön och ursprung (Jernbro & Andersson, 2022). Studien visar att det på en övergripande nivå inte finns några skillnader i biståndsmottagandets längd mellan män och kvinnor. Däremot är det en högre andel ensamstående mammor som har långvarigt ekonomiskt biståndsmottagande än övriga hushållstyper. Resultaten visar också att klienter som bedöms ha en psykisk ohälsa som stort eller mycket stort arbetshinder har ökad risk för långvarigt biståndsmottagande. Psykisk ohälsa som stort arbetshinder är betydligt vanligare hos svenskfödda än utrikesfödda, oavsett kön. Samtidigt bedöms bristande utbildning vara ett stort eller

mycket stort arbetshinder i större utsträckning hos utrikesfödda än svenskfödda, främst bland kvinnor. En betydligt lägre andel utländska kvinnor var aktivt arbetssökande än övriga och mer än hälften av de utrikesfödda kvinnorna bedöms behöva studera.

Kön påverkar vilka som anses behöva aktivering

Jenny Nybom (2012) undersökte i sin avhandling aktiveringsinsatser och om det finns skillnader mellan olika kommuner och i arbetet med olika grupper av klienter som söker ekonomiskt bistånd. Det empiriska materialet baserades på data om 372 klienter (i fyra kommuner) som under ett år sökt ekonomiskt bistånd. I en delstudie (Nybom, 2008) undersöktes socialarbetarnas bedömningar av klienternas försörjningshinder, vilken visade att kön, ålder och bakgrund spelar roll för vilka försörjningshinder som tas upp av socialsekreterarna. Till exempel bedöms familjesituationen lika ofta vara skäl för försörjningshinder som bristande utbildning och arbetslivserfarenhet för unga kvinnor (> 25 år) med svensk bakgrund. När det gäller ensamstående föräldrar lyfts familjesituationen som skäl för hälften av kvinnorna, men bara för fyra procent av männen. Skäl såsom trasslig uppväxt, dåligt självförtroende och bristande motivation anges oftare för klienter med svensk bakgrund än för utrikesfödda.

I en annan av delstudierna (Nybom, 2013) undersöktes socialtjänstens tillämpning av aktiveringspolitiken, eftersom den kan återspegla olika omedvetna logiker. En sådan omedveten logik är könslogik, det vill säga att bedömningar påverkas av föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt och leder till genusbias. Resultaten visade att kön också spelar roll för tillämpningen av aktiveringspolitiken. Män får oftare både insatser och sanktioner än kvinnor. Ensamstående mammor är den grupp som i lägst utsträckning får aktiveringsinsatser. Ett sätt att tolka resultaten, menar författaren, är att i den mån vi ser aktiveringsarbete som ett mer aktivt sätt att arbeta för att få klienter självförsörjande så är det ett arbetssätt som främst riktas mot äldre, svenska män.

Vinjettestudier synliggör risker för omotiverade skillnader och genusbias

Forskning som mer specifikt kan svara på frågor om genusbias och omotiverade skillnader inom ekonomiskt bistånd bygger ofta på så kallade vinjetter. Forskare konstruerar fiktiva typfall (vinjetter) av klienter som bedöms av de handläggare som ingår i studien. Genom att variera den fiktiva klientens kön, etnicitet/ursprung och familjesituation kan forskarna studera eventuella skillnader i bedömning. När allt annat är lika i vinjetten kan sådana skillnader diskuteras som omotiverade eller motiverade. Vinjettestudier gör inte anspråk på att fånga upp den komplexitet som präglar bedömningar av verkliga klienter, men kan synliggöra mekanismer som skapar omotiverade skillnader, där lika fall bedöms olika på grund av bland annat genusbias.

I flera studier baserade på samma vinjettmaterial har Christian Kullberg själv och med kollegor (Kullberg, 2004; 2005; Kullberg & Fäldt, 2008; Fäldt & Kullberg, 2012) på olika sätt undersökt hur kön och familjesituation spelar roll för behovsprövning av ekonomiskt bistånd.

Om vinjetterna

Vinjetterna baserades på en ensamstående mamma eller pappa som ansöker om ekonomiskt bistånd. Klienten beskrivs vara lågutbildad och arbetslös de senaste 2,5 åren. Levnadssituationen är god men klienten upplever sig ensam och isolerad. Barnen är två och fem år gamla och hon/han har varit ensamstående det senaste året. Handläggarna fick ta ställning till ett antal frågor avseende hur de bedömer klientens problem och dess allvarlighetsgrad, klientens eget ansvar för sin situation, behov av stöd för att komma i arbete och en rad aspekter av vilka typer av insatser som bedöms nödvändiga. Totalt innefattar materialet 417 enkätsvar.

Studierna visar sammantaget att mäns behov av stöd för att komma i arbete bedöms större än kvinnors, medan kvinnors behov av socialt stöd bedöms vara större än mäns. Skillnaderna mellan könen är tydligast när det kommer till bedömningar av behov av socialt stöd. Kullberg (2004) menar att resultatet kan förstås utifrån heteronormativa och könsstereotypa föreställningar av män/pappor som familjeförsörjare och kvinnor/mammor som omsorgsgivare.

Handläggarnas bedömningar tycks alltså påverkas av normer där det anses viktigare att män (än kvinnor) kommer i arbete för att kunna försörja sin familj medan bedömningar av kvinnors behov är tydligare kopplat till deras moderskap och omsorg om barnen. Dessa mönster tydliggörs även i en av studierna där betydelsen av handläggarens kön undersöktes (Fäldt & Kullberg 2012). Manliga socialsekreterare är mindre benägna att ge manliga klienter stöd jämfört med kvinnliga socialsekreterare när det gäller kvinnliga klienter. När män handlägger ärenden som rör män framträder mönster av förväntade maskulina normer som dels rör självständighet, dels rör idén om en kvinna som ska tillgodose männens psykologiska och känslomässiga behov (i stället för genom bistånd från socialtjänsten). När kvinnor handlägger ärenden som rör kvinnor ligger fokus enligt motsvarande könsstereotypa normer, dels på kvinnor som relationella och dels att insatser och behovsbeskrivningar rör socialt stöd på olika sätt.

I en annan studie (Kullberg, 2005) ställde författaren upp tre hypoteser: 1) att ensamstående pappors problem bedöms som allvarigare, 2) att ensamstående pappor bedöms vara mindre "förtjänta" av stöd, samt 3) att det stöd som erbjuds följer könsnormativa mönster. Alla hypoteser blev, i någon grad, bekräftade. Också här går det att tolka resultaten som att bedömningarna färgas av idéer om mäns och kvinnors "naturliga" roller som familjeförsörjare respektive omsorgsgivare. Att insatser för att stödja förvärvsarbete ges högre prioritet för män kan också handla om synen på mäns självständighet som mer självklar. För kvinnor finns i stället en inbyggd normativ föreställning om ett hjälpberoende.

Resultaten ovan är samtliga exempel på genusbias. Könstypiska föreställningar bidrar till att skillnader mellan könen upprätthålls och förstärks på ett sätt som riskerar att missgynna såväl kvinnor som män.

Föreställningar om etnicitet riskerar att förstärka skillnader mellan könen

I två olika vinjettstudier har Klara Hussénus (2022a; 2022b) undersökt hur olika faktorer kopplat både till klienter och handläggare påverkar bedömningen av dem som söker ekonomiskt bistånd. I studien deltog cirka 1000 handläggare från 43 olika socialtjänstkontor. I en av studierna (2022a) bestod vinjetten av ett fiktivt fall med en ensamstående förälder (där den andra föräldern hade vårdnad) med skadligt bruk och beroende. För att undersöka vilken roll kön och etnicitet spelar varierades namnet på fyra olika sätt: en kvinna och en man med vardera svenskt, respektive arabiskt klingande namn. Resultaten visar att individer med svensk-klingande namn har större sannolikhet att få sin ansökan beviljad än individer med arabisk-klingande namn. Kvinnor har något större sannolikhet att få ansökan beviljad än män. Studien visar på tydliga kombinationseffekter; en man med ett arabisk-klingande namn har jämförelsevis klart lägst chans att få sin ansökan beviljad, skillnaden är störst jämfört med en kvinna som har ett svensk-klingande namn.

I den andra vinjettstudien undersökte Hussénus (2022b) om det finns skillnader kopplade till kön och etnicitet i bedömningen av heterosexuella par med barn. I den fiktiva familjen hade föräldrarna en tiomånaders bebis. Den ena föräldern beskrevs vara arbetslös medan den andra föräldern hade tackat nej till fortsatt lönearbete för att vara föräldraledig. I detta fiktiva scenario fanns ett dilemma inbyggt då familjens val påverkade rätten till beviljat bistånd. Vinjetten varierades med att familjen hade arabisk- respektive svensk-klingande namn och om det var mamman eller

pappan som hade valt föräldraledighet. Resultaten visar att den familjekonstellation som har störst sannolikhet att få stöd är den som har ett svenskklingande namn och där det är mamman som gått från arbete till föräldraledighet. Det innebär att det inte bara är familjens könsstereotypa val som påverkar bedömningen, utan också etnicitet, eftersom en familj som kan tolkas som "svensk" har större chans att beviljas stöd.

Resultaten ovan kan förstås utifrån både genusbias och risk för diskriminering⁴ på grund av etnisk tillhörighet. Författaren diskuterar resultaten utifrån föreställningen om jämställdhet som något typiskt svenskt. En sådan föreställning skulle kunna innebära att handläggare tolkar beslut om föräldraledighet som ett informerat och medvetet val hos familjer med svensk bakgrund och ett könsstereotypt val som en kvinnofälla⁵ i familjer med utländsk bakgrund.

På ett mer övergripande plan kan resultaten diskuteras i relation till den konflikt som finns mellan å ena sidan en jämställdhetspolitik som ska ge kvinnor och män samma förutsättningar att både förvärvsarbeta och ta hand om sin familj, och å andra sidan den reglering av ekonomiskt bistånd som innebär att familjen (inte individen) bedöms som en enhet. Vinjettstudien ingår i Hussénus avhandling (2023) där villkoren för att beviljas ekonomiskt bistånd för individer i parhushåll diskuteras som en blind fläck för den svenska jämställdhetspolitiken. Medan ett stort antal reformer av socialförsäkringarna syftat till att möjliggöra kvinnors oberoende från män, innebär regleringen av ekonomiskt bistånd att klienter med knappa marginaler rutinmässigt nekas stöd med hänvisning till sin partners inkomst.

Not. 4 Diskriminering betyder att behandlas sämre än en annan person utifrån någon av de sju diskrimineringsgrunderna i Diskrimineringslagen.

Not. 5 Kvinnofälla: Något som kan te sig neutralt men som både cementerar stereotyper och leder till nackdelar för kvinnor.

Missbruk- och beroendevård

Nedan beskrivs resultat i korthet och därefter aktuellt kunskapsläge om förekomst och orsaker till ojämställdhet i socialtjänstens handläggning inom missbruk- och beroendevård, liksom vilka konsekvenser detta kan få för brukare/klienter. Som utgångspunkt för respektive område presenteras även kortfattat aktuell officiell statistik.

Resultat i korthet

Det finns forskning om kön i behandlande insatser men saknas inom myndighetsutövning

Mycket av forskningen inom missbruk- och beroendevård, både i Sverige och andra länder, har handlat om hur föreställningar och normer om kön tar sig uttryck och påverkar innehållet i behandlande insatser. Studier som mer specifikt undersökt genusbias och omotiverade skillnader i socialtjänstens handläggning och myndighetsutövning är däremot mycket ovanligt.

Vinjettstudier visar på olika toleransnivåer för kvinnor och män

I en omfattande vinjettstudie bedöms ensamstående pappors bruk av alkohol som mer allvarligt än det hos män som var sammanboende med barn, medan liknande skillnader inte syns för de kvinnliga klienterna. En annan könsskillnad är att unga kvinnors alkoholbruk bedöms som allvarligare än unga mäns.

Generaliserande och reflekterande syn på kön

I samma studie som ovan framträder även handläggarnas syn på kön såsom generaliserade klienttyper, exempelvis den unga sårbara kvinnan som löper risk att utsättas för sexuellt våld och "invandrarmannen" som antas vara "macho" och ha svårt att prata om känslor. Parallellt med dessa berättelser finns också en mer reflekterande. Här är de professionella självkritiska och menar att missbruksvården alltför lätt styrs av könsstereotyper, normer och föreställningar.

Slutsats

Ett fokus på könsskillnader har på olika sätt dominerat forskningen inom missbruk- och beroendevård under de senaste decennierna. Detta utifrån tidigare kritik om att behandling traditionellt har utformats efter mäns behov och situation. Ett genusmedvetet arbete har därför lyfts som viktigt, vilket innebär att se till både mäns och kvinnors förutsättningar och behov. Annars finns risk att både män och kvinnor bedöms utifrån generaliserade föreställningar om kön snarare än utifrån sin unika individuella situation.

Aktuellt kunskapsläge

Mycket av forskningen om missbruk- och beroendevård, både i Sverige och i andra länder, har handlat om hur föreställningar och normer om kön tar sig uttryck och påverkar innehållet i behandlande insatser (se t.ex. Laanemets, 2002; Trulsson, 2003; Mattsson, 2005; Laanemets & Kristiansen, 2008; Palm, 2007; Tuchman, 2010; Storbjörk, 2011; Cobb, 2016). Studier som mer specifikt undersökt genusbias och omotiverade skillnader i socialtjänstens myndighetsutövning är däremot mycket ovanligt.

Den officiella statistiken ger en bild över fördelningen mellan män och kvinnor när det gäller såväl frivilliga insatser enligt Socialtjänstlagen och tvingande insatser enligt LVM⁶ (Socialstyrelsen, 2023a). Individuellt behovsprövade öppna insatser var den vanligaste åtgärden den 1 november 2022.

Över 11 300 personer fick någon form av öppen insats och två tredjedelar av dessa var män. Drygt 1 700 personer fick heldygnsvård enligt SoL, varav tre fjärdedelar var män. 2022 fick 699 personer insatser som handlade om spel om pengar varav närmare 80 procent var män. Andelen män är även högre än andelen kvinnor inom LVM. I den officiella statistiken framkommer samtidigt att medianåldern bland dem som skrivits ut från en LVM-placering är lägre bland kvinnor än bland män.

Not. 6 Lag om vård av missbrukare i vissa fall.

Vinjetstudie visar på olika toleransnivå för kvinnor och män

I en avhandling av Eva Samuelsson (2015a) undersöktes professionellas gränsdragningar och definitioner av bruk, missbruk och behandlingsbehov. En av delstudierna (Samuelsson & Wallander 2014) baserades på vinjetter som personal från missbruksenheter inom socialtjänst och regionens beroendevård fick bedöma. I vinjetterna, som kortfattat beskrev en fiktiv klients situation, varierades uppgifter om kön, etnicitet, socioekonomisk status⁷, familjesituation, typ av drog och omfattning av bruk samt ett antal negativa konsekvenser. Nästan 500 anställda från 77 olika enheter (24 beroendevård, 50 socialtjänst och 3 integrerade) deltog i studien vars syfte var att undersöka huruvida faktorer kopplade till klient, personal och arbetsplats spelade roll för bedömningen av brukets allvarlighetsgrad.

Resultaten visar sammantaget på relativt samstämmiga bedömningar, vilket talar för en grundläggande professionell konsensus. Men det finns variationer. Personal från regionens beroendevård bedömer de fiktiva klienternas bruk som allvarligare än personal inom socialtjänsten. Bland klientfaktorerna spelar den socioekonomiska statusen roll, då bruket hos arbetslösa bedöms som mer allvarligt än bruket hos dem med arbete. På övergripande plan finns inga specifika könsskillnader men i samband med interaktionsanalyser⁸ framkom att kön i relation till familjesituation och ålder spelar roll. Ensamstående pappors bruk bedöms som mer allvarligt än det hos män som är sammanboende med barn, medan motsvarande skillnader inte syns bland kvinnorna. En annan könsskillnad är att unga kvinnors alkoholbruk bedöms som allvarligare än unga mäns.

Not. 7 Socioekonomiska förutsättningar (klass) innefattar både ekonomiska och sociala positioner och status.

Not. 8 Studera människor när de gör något tillsammans, hur de agerar och beter sig.

Både generaliserande och reflekterande syn på kön hos handläggare

I en annan av delstudierna (Samuelsson 2015b) genomfördes så kallade fokusgruppsintervjuer med professionella utifrån de resultat av vinjettstudien som rörde kön/genus. Sammanlagt intervjuades 30 anställda fördelade över sex fokusgrupper, inom både socialtjänst och regionens (landstingets) beroendevård. I gruppdiskussionerna skapades två delvis motstridiga berättelser; den generaliserade och den reflekterande.

Skillnaderna mellan exempelvis unga män och kvinnor, eller mellan mammor och pappor, förklarades utifrån en förståelse av självklara och naturliga skillnader mellan män och kvinnor. Här framträdde också generaliserade klienttyper, som den unga sårbara kvinnan som löper risk för sexuellt våld, och ”invandrarmannen” som antogs vara ”macho” och ha svårt att prata om känslor.

Parallellt med denna berättelse fanns också en mer reflekterande. Här var de professionella självkritiska och menade att missbruksvården alltför lätt styrs av stereotypa genusnormer och betonade vikten av att vara reflekterande och förutsättningslös i sina bedömningar. De menade till exempel att kvinnor med skadligt bruk och beroende sågs som extra sårbara och utsatta vilket bidrog till att sådana aspekter utreddes mer, medan män med skadligt bruk och beroende mer sällan fick frågor om psykisk hälsa eller familjesituation. En övergripande slutsats av studien är att de professionella förhåller sig till frågor om kön/genus på samma sätt som det dilemma som genomsyrar hela socialtjänsten. Å ena sidan finns kravet att bemöta alla lika och ge alla samma stöd, å andra sidan se specifika behov och sårbarheter som kan vara länkade till exempelvis kön.

Omsorgsinsatser och stöd enligt SoL och LSS

Nedan beskrivs resultat i korthet och därefter aktuellt kunskapsläge om förekomst och orsaker till ojämställdhet i socialtjänstens handläggning av omsorgsinsatser och stöd enligt SoL och LSS⁹, liksom vilka konsekvenser detta kan få för brukare/klienter. Som utgångspunkt för respektive område presenteras även kortfattat aktuell officiell statistik utifrån juridiskt kön.

Resultat i korthet

Få relevanta studier inom området

Det finns få studier som har undersökt hur socialtjänstens biståndshandläggning inom äldreomsorg och LSS påverkas av föreställningar om kön. Endast en studie har undersökt skillnaderna i handläggningen mellan män och kvinnor, men det finns studier som berör kön inom området.

Not. 9 Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS).

Kvinnor förväntas ta hand om sina män

Flera studier visar på att män som lever med en kvinna som har behov av insatser, beviljas hjälp med hushållssysslor trots att de själva är friska och pigga nog att utföra dem. I motsvarande fall där det är mannen som är i behov av insatser ges inget stöd i form av städning och matlagning om kvinnan han lever med är frisk. Kvinnor förväntas, till skillnad från män, klara av dessa sysslor. Det finns studier som visar att sannolikheten att få omsorgsinsatser beviljade är större för kvinnor som är gifta eller sammanboende än för gifta eller sammanboende män.

Föreställningar om äldre med migrantbakgrund påverkar bedömningar

Enligt en studie rör omsorgsinsatser till utrikesfödda oftare avlastning för anhöriga än när det gäller svenskfödda. Gruppen utrikesfödda (oavsett kön och ålder) och gruppen män får också oftare hemtjänst utan omsorgsinsatser.

Kvinnor mer delaktiga än män

En studie visar att män i mindre utsträckning än kvinnor deltar i utredningssamtal enligt SoL. Skillnaden beror på socialsekreterarnas bedömning att en högre andel män har för omfattande svårigheter för att kunna delta i sin utredning, samt att män i högre grad tackar nej till att delta.

Risk för omotiverade skillnader i utredning och tillgång till insatser inom LSS

I en rapport om utredningar enligt LSS bedöms vuxna kvinnor oftare ha behov av insatser från socialtjänsten än vuxna män och de beviljas också i större utsträckning insatser. Detta trots att män och kvinnor bedöms ha samma genomsnittliga nivå av funktionsbegränsning.

Slutsats

Normativa föreställningar om kvinnor som omsorgsgivare tycks spela roll i bedömningen av äldres behov av insatser, då de enligt vissa studier i högre utsträckning förväntas sköta omsorgen om sina män. Samtidigt blir konsekvensen för äldre män i behov av omsorg att de får förlita sig på sina anhöriga i större utsträckning, vilket kan innebära att de inte får sina behov helt tillgodosedda. Även inom LSS visar en studie på risk för omotiverade skillnader i tillgång till insatser, där män beviljas insatser i mindre utsträckning än kvinnor, trots liknande behov. Den högre förväntan på att kvinnor ska ta hand om sina män går också emot det jämställdhetspolitiska målet om en mer jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet.

Aktuellt kunskapsläge

Enligt den officiella statistiken hade 1 oktober 2022, 77 500 personer minst en verkställd och kommunalt beslutad insats enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Det är fler män än kvinnor som har en insats enligt LSS. Den 1 oktober 2022 utgjorde kvinnorna 41 procent. Den grupp som har ökat mest över tid är män i personkrets 1 (Socialstyrelsen, 2023). Den officiella statistiken om äldre enligt SoL inkluderar inte könsmonster.

Den officiella statistiken om socialtjänstinsatser till äldre visar att totalt drygt 337 000 personer, 65 år eller äldre hade någon insats den 31 oktober 2022 (Socialstyrelsen, 2023b). Totalt sett hade 12 procent av männen och 19 procent av kvinnorna äldre än 65 år någon form av insats.

Få relevanta studier om handläggning inom äldreomsorg

Eftersom kroppen står i centrum för omsorgsarbete aktualiserar det frågor om kön på ett påtagligt sätt. Forskning om betydelsen av kön i äldreomsorgen handlar till stor del om hemtjänst och äldreboenden, primärt med fokus på omsorgsarbetsvillkor. Det handlar till exempel om frågor som arbetets organisering utifrån att det är ett kvinnligt kodat yrke¹⁰ med låg status (Stranz 2013; Strandell, 2022) och om olika förväntningar på män och kvinnor i omsorgsarbetet (Andersson 2012; Sörensdotter 2008; Storm 2018). Studier som undersökt socialtjänstens biståndshandläggning och hur bedömningar och beslut påverkas av föreställningar om kön är få.

Kvinnor förväntas ta hand om sina män

I en studie av Katarina Andersson (2012) var syftet att diskutera och analysera närvaron av manlig personal i äldreomsorgen. Studien baserades på enkäter besvarade av biståndshandläggare och hemtjänstpersonal samt på djupintervjuer med äldre hemtjänstklienter, hemtjänstpersonal och biståndshandläggare. Resultaten visar hur genusperspektivet cementeras och förstärks i det praktiska arbetet inom äldreomsorgen och hur stereotypa föreställningar om kön ger manlig personal fördelar på olika sätt. Stereotypa föreställningar om mäns och kvinnors roller i heterosexuella äktenskap påverkar också biståndsbedömningen till mäns fördel. Bland heterosexuella par där kvinnan är i behov av insats ges ofta bistånd till sådant som städning och matlagning, trots att det enligt äktenskapsbalken är något som partnern ska stå för. Föreställningar om (specifikt äldre) män som oförmögna att städa, laga mat och diska gör att sådana insatser beviljas trots att mannen är frisk och pigg nog att utföra dem. I de fall där det är mannen som är i behov av insatser, ges inget stöd i form av städning och matlagning

Not. 10 Yrke som av tradition är och har varit kvinnodominerat.

om kvinnan är frisk eftersom hon förväntas kunna utföra dessa sysslor. Liknande resultat syns i en studie av Lena Dahlberg med kollegor (2017) som baseras på statistik om levnadsförhållanden bland äldre. Även här konstateras att det är vanligare att kvinnor får insatser från det offentliga, medan män oftare får informell hjälp av sin sammanboende kvinna.

I en undersökning av kön och omsorgsmönster analyserade Marta Szebehely (2017) Statistiska centralbyråns levnadsnivå-undersökningar och tidigare forskning för att få svar på hur äldre män respektive kvinnor får hjälp och av vem. Jämförelser mellan könen visar att män oftare får informell hjälp än kvinnor, vars hjälpinsatser oftare ges av det offentliga. Vid liknande jämförelser mellan äldre med olika ursprung, visar det sig att det är vanligare att de som är födda i Norden får offentlig hjälp medan de som är födda utanför Norden får informell hjälp. Dessa skillnader är också större än skillnaden mellan könen.

När jämförelser görs utifrån utbildningsnivå så syns inga större skillnader. Lågutbildade kvinnor får i något högre utsträckning informell hjälp av någon utanför hushållet (sannolikt vuxna barn/döttrar). Sannolikheten att få hjälp av en dotter eller annan närstående utanför hushållet är betydligt större hos gifta kvinnor än hos gifta män, samma sak gäller hjälp av det offentliga. De samboende männen med hjälpbehov har mycket större sannolikhet att endast få hjälp av sin partner (ofta kvinnor).

Dessa skillnader kan tolkas som omotiverade men måste sättas i relation till vilken hjälp de äldre efterfrågar samt behovens omfattning.

Föreställningar om äldre med migrantbakgrund påverkar bedömningar

I en annan studie undersökte Anna Olaison med kollegor (2021) handläggningens dokumentation och om kön, utländsk bakgrund samt ålder påverkade brukarna/klienterna. Det empiriska materialet består av 202 akter från sju kommuner/stadsdelar i södra Sverige som analyserats kvantitativt. Det övergripande resultatet visar hur äldre matchas med befintligt utbud snarare än utifrån behov. Graden av individuell anpassning är låg.

När det kommer till könsskillnader motiveras insatser till kvinnor oftare med sådant som kopplas till trygghet och att fungera i vardagen eller avlastning för anhöriga. Motiveringar för insatser till utrikesfödda rör oftare avlastning för anhöriga. Mönster syns också i hur både gruppen utrikesfödda (oavsett kön och ålder) och gruppen män oftare får hemtjänst med endast praktiska insatser än hemtjänst där också omsorgsinsatser ingår.

Liksom i flera andra studier framträder här ett mönster av hur kvinnor i högre utsträckning förväntas ta hand om sina män än vice versa. Det innebär också att män i högre utsträckning måste förlita sig på informell omsorg från anhöriga. Mönstret är inte lika starkt när det gäller utrikesfödda, något som kan bero på föreställningar om kulturella och sociala normer om familjen (jfr Andersson & Johansson 2021). Att utrikesfödda oftare beviljas hemvårdsbidrag än hemtjänst med omsorg och praktiska insatser kan också vara ett tecken på att ansvaret för utrikesfödda äldre i högre grad läggs på anhöriga (med ekonomiskt stöd från kommunen). Studien visar också hur utredningarna är mer omfattande när det rör utrikesfödda äldre och i synnerhet kvinnor, vilket kan tolkas som att dessa ärenden bedöms som svårare och mer komplexa. Författarna menar att det tyder på att en särskild ”kategori för äldre invandrare håller på att etableras inom området biståndshandläggning med äldre.” (s.305).

Liknande mönster i det norska systemet

En norsk studie (Jakobsson mfl, 2016) visar på liknande skillnader mellan kvinnor och män när det gäller anhörigvård. I studien undersöktes om det finns risk för könsdiskriminering¹¹ i bedömning och beslut om långtidsvård för äldre. Studien baserades på en vinjett, som varierades vad gällde de äldres kön och deras barns kön. Utifrån vinjetten besvarades en enkät av 563 verksamhetschefer från totalt 219 kommuner. Frågorna handlade om vilken eller vilka insatser och i vilken omfattning det bedömdes vara aktuellt med informella (anhörigstöd) eller formella insatser. Resultatet visar att döttrar till äldre kvinnor tycks mer benägna att ge informell vård (anhörigstöd) än söner. Men när det gäller anhörigstöd till män finns ingen sådan skillnad. Statistiska beräkningar visar att om de skillnaderna skulle motsvara bedömningar i praktiken så skulle en kvinna med en son beviljas 34 procent mer vård än en kvinna som har en dotter. Författarna menar att studien tydligt visar hur familjesituationen i allmänhet, och kombinationen av äldre kvinna med dotter i synnerhet, påverkar tillgången till insatser.

Få relevanta studier om skillnader i handläggning enligt LSS

Forskning om kön och funktionsnedsättning är, i likhet med äldreomsorgsforskningen, ofta kopplad till frågor om kropp, intimitet och sexualitet. Inom det fält som ibland kallas funktionsforskning¹² har frågor om kön (och etnicitet, sexualitet etc.) handlat om hur normer får olika betydelser för dem vars kroppar inte svarar mot kroppsliga funktionalitetsnormer¹³. Bland annat har Lotta Löfgren

Not. 11 Betyder att någon behandlas sämre än en annan person utifrån (ett annat) kön.

Not. 12 Forskning om funktionsnedsättningar.

Not. 13 Förutsätter att alla har en likadan eller likvärdig funktionsförmåga, att ingen har någon funktionsvariation eller nedsättning.

(2004; 2011) undersökt frågor kring sexualitet hos unga med intellektuella funktionsnedsättningar och Julia Bahner (2016) har på liknande sätt studerat sexualitet hos unga med funktionsnedsättning som har personlig assistans.

Forskning om betydelsen av kön i socialtjänstens bedömningar av, och insatser till, personer med funktionsnedsättning är dock nästintill obefintlig. En jämförande studie av hur handläggare på enheter för barn och familj respektive LSS resonerar kring barn med funktionsnedsättning som utsätts för våld visar att barnen reduceras till passiva individer utan färdigheter. Här lyfts inte frågan om kön (Engvall et al., 2019). Ann-Sofie Bergman med kollegor (2022) har undersökt bedömningar av personer med funktionsnedsättningar som ansöker om föräldrastöd. De visar att barnen är osynliga i utredningarna och att många ansökningar avslogs, även här saknas genusperspektivet¹⁴. För att få en bild av genusbias och omotiverade skillnader på detta ansvarsområde hos socialtjänsten hänvisas i stället till myndighetsrapporter.

Risk för omotiverade skillnader i utredning och beslut om insatser enligt LSS

I en rapport från myndigheten för Vård och Omsorgsanalys (2022) undersöks om det förekommer omotiverade skillnader i LSS-verksamhet, äldreomsorg och socialpsykiatri. Studien baserades på 1 318 förstagångsutredningar gjorda enligt arbetssättet Individens Behov I Centrum (IBIC) i totalt 14 kommuner från fem olika län. I studien undersöktes skillnader i delaktighet, bedömningar och beslut om insatser.

Not. 14 Ett problematiserande och reflekterande angreppssätt till hur (de sociala) könen skapas och förstås.

Studien visar att majoriteten av brukarna/klienterna deltar i utredningssamtal med socialtjänsten men att män deltar i mindre utsträckning. Skillnaden förklaras dels av att socialsekreterare bedömer att en högre andel män har för omfattande svårigheter för att kunna delta i sin utredning, dels att män i högre grad tackar nej till att delta. I studien framkommer också att kommunikationsstöd används mycket sällan i utredningarna, varför det finns anledning att fundera över vilka anpassningar som gjorts för att underlätta för brukaren/klienten att medverka trots sina svårigheter.

I utredningar enligt LSS är vuxna mer delaktiga än barn och här finns inga könsskillnader. Däremot är flickor under 18 år mer delaktiga än pojkar under 18 år.

I dessa utredningar bedöms också vuxna kvinnor oftare ha behov av insatser från socialtjänsten än vuxna män. De beviljas också insatser i större utsträckning, trots att män och kvinnor bedöms ha samma genomsnittliga nivå av funktionsbegränsning. Män får oftare avslag på sin ansökan och hänvisas till en annan kommunal verksamhet.

I studien analyseras skillnaderna med stöd av tidigare framtagna kriterier för omotiverade skillnader (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, 2018). Resultatet pekar på att det finns risk för omotiverade skillnader i och med att män i större utsträckning än kvinnor blir utan stöd fast de behöver det.

När det gäller beslut om insatser inom äldreomsorg eller socialpsykiatri syns inga könsskillnader i den aktuella studien. Här har dock inte insatsernas omfattning undersökts, vilket har gjorts i tidigare studier som påvisat könsskillnader inom äldreomsorgen.

Social barn- och ungdomsvård

Nedan beskrivs resultat i korthet och därefter aktuellt kunskapsläge om förekomst och orsaker till ojämställdhet i socialtjänstens handläggning inom den sociala barn- och ungdomsvården, liksom vilka konsekvenser detta kan få för brukare/klienter. Som utgångspunkt för respektive område presenteras även kortfattat aktuell officiell statistik utifrån juridiskt kön.

Resultat i korthet

Forskning om betydelsen av kön i relation till handläggning inom den sociala barn- och ungdomsvården är mer omfattande än andra fält. Ett flertal studier i Sverige och i andra länder visar samstämmigt att kön spelar stor roll i utredningsprocessen och beslutsfattande.

Föreställningar om mammor och pappor påverkar utredning och beslut

Studier visar att mammors föräldraförmåga utreds och bedöms utifrån fler aspekter än pappors och med ett tydligt fokus på omsorg, närvaro och känslomässigt stöd. Forskare menar att detta kan förstås som att socialtjänsten domineras

av en "moderskapsdiskurs" där mamman är i centrum och den som förväntas vara huvudansvarig förälder. Detta innebär risk att osynliggöra pappors ansvar och relationer till sina barn men också underskatta mammors behov av stöd och hjälp.

Större sannolikhet att flickor utreds än pojkar

Två omfattande studier visar påtagliga könsskillnader avseende vilka anmälningar som leder till utredning. Genomgående inleds utredning för flickor i större utsträckning än för pojkar, oavsett vad anmälan handlar om. Socialtjänsten är också bättre på att fånga upp signaler på allvarlig utsatthet hos flickor än hos pojkar.

Störst sannolikhet att flickor med svensk bakgrund beviljas insatser

Två studier som båda undersökt omotiverade skillnader i tillgång till insatser visar att sannolikheten att beviljas insatser ökar om du är flicka med svensk bakgrund, oavsett problematik och riskbedömning. Pojkar med utländsk bakgrund är den grupp som beviljas insatser i minst utsträckning. Skillnaderna i beviljade insatser bedöms vara omotiverade utifrån kriterierna om dels behov och dels möjlighet till stöd (från annan verksamhet) men motiverade utifrån kriteriet om den enskildes åsikter och inställning. Anledningen var att det saknades samtycke för insats från vårdnadshavare.

Genusbias i handläggningen

Flera studier synliggör olika aspekter av genusbias i handläggningen inom den sociala barn- och ungdomsvården. Det handlar exempelvis om att se på flickors och pojkars problem som könstypiska och att bortse från eller förstärka skillnader mellan könen genom olika toleransnivå för vad som är allvarligt.

Slutsats

Kön spelar stor roll i bedömningar av såväl föräldrars omsorgsförmåga som flickors och pojkars psykosociala problematik. I bedömningar av föräldrar läggs fokus främst på mamman och hennes givna huvudansvar för omsorgen om barnen, vilken kan medföra att inte mammors behov av stöd och hjälp synliggörs. Vidare riskerar det att osynliggöra pappors ansvar och relationer till sina barn men även vilken risk han kan utgöra för barnen. Bedömningar av flickor och pojkar styrs i hög grad av föreställningar om ung femininitet och maskulinitet, där flickor bedöms sårbara och i behov av skydd medan pojkar oftare ses som en fara för andra och tillskrivs större ansvar för sina handlingar. Här är riskerna dels att pojkars utsatthet förbises, dels att flickors aktörskap och självständighet inte ges utrymme. Samtidigt behövs medvetenhet om könsnormer som kombineras med kunskap om faktiska skillnader i flickors och pojkars utsatthet.

Aktuellt kunskapsläge

Forskning om betydelsen av kön i relation till socialtjänstens arbete med barn och familj är mer omfattande än andra fält. En del av denna forskning har likheter med den om könsskillnader i behandling av skadligt bruk och beroende då den fokuserat på flickor och pojkar med psykosocial problematik och hur insatser och behandling styrs av könsnormer. Denna forskning har främst intresserat sig för institutionsvården (se t.ex. Laanemets & Kristiansen, 2008; Vogel, 2012, 2020). Annan forskning inom detta fält rör betydelsen av kön i synen på föräldrars omsorgsförmåga och överlappar på så vis en del av den forskning som redovisats tidigare i rapporten. I övrigt är forskningen om kön i relation till socialtjänstens bedömningar och beslut mindre omfattande än den om könsnormer i exempelvis institutionsbehandling.

Enligt den officiella statistiken om insatser till barn och unga fick 26 200 barn och unga någon gång under 2021 en heldygnsinsats. Majoriteten var över 15 år och 54 procent var pojkar och 46 procent var flickor. Pojkar var i majoritet inom samtliga placeringsformer men skillnaden mellan andel pojkar och flickor som är placerade har jämnats ut under de senaste åren. Den 1 november 2021 fick 32 500 individer minst en behovsprövad öppenvårdsinsats, denna statistik presenteras dock inte könsuppdelad. (Socialstyrelsen, 2022b).

Föreställningar om mammor och pappor påverkar utredning och beslut

I en studie om vilka faktorer som påverkar beslutsfattande inom den sociala barn- och ungdomsvården undersökte Francesca Östberg (2010; 2014) samtliga anmälningar och ansökningar om barn till två socialkontor under två månaders tid. Sammanlagt rörde det 260 barn. I studien följdes ärendena från att de kom in tills dess att de avslutades eller insats tillsattes. Handläggarna fick fylla i enkäter med frågor kring barnet, familjen och om problemets art, vem som anmält/ansökt och vilka beslut som fattades. Utöver enkäten intervjuades handläggarna. Enligt resultaten är en övervägande del av barnen i skolåldern och mer än tre fjärdedelar pojkar. Närmare 80 procent lever med en ensamstående mamma som har ekonomiska begränsningar. Nästan hälften av barnen lever i en konfliktfylld familjesituation, till exempel att en förälder utövar våld mot den andre föräldern. Mer än hälften av barnen lever med föräldrar som står utanför arbetsmarknaden och/eller med föräldrar som har migrationsbakgrund.

Resultaten visar också att kön spelar roll för socialsekreterarnas bedömningar även på andra sätt. Bland annat framkommer att mammors föräldraförmåga utreds och bedöms utifrån fler aspekter än pappors och med ett tydligt fokus på omsorg, närvaro och känslomässigt stöd. Författaren menar att detta kan förstås som att socialtjänsten domineras av en ”moderskapsdiskurs”, där mamman är i centrum och den som förväntas vara ”kapabel”. Att vara kapabel innebär, menar författaren, inte bara att mamman förväntas klara av svåra situationer själv, utan också att hon fortsätter att förse barnet med god omsorg, samt skyddar barnet från (pappans) våld. I de fall där mamman inte bedöms vara kapabel träder socialtjänsten in som en kompensatorisk förälder. En konsekvens av detta är att de mammor som bedöms ”kapabla” riskerar att inte få det stöd som de behöver och att ärendet i stället avslutas eller hänvisas till andra enheter och verksamheter.

Större sannolikhet att flickor utreds än pojkar

Den ovan redovisade studien (Östberg, 2010; 2014) pekar på att det är mer sannolikt att ärenden som rör flickor utreds, jämfört med ärenden som rör pojkar. I bedömningarna av barns eget beteende visar studien att flickors problematik (som exempelvis skolproblem och bruk av alkohol/droger) inte sällan omformuleras till relationsproblem medan pojkars beteenden främst utreds om det involverar kriminalitet, och då allvarlig sådan.

I en annan studie (Kalin, Ahlgren & Persdotter 2022) undersöktes faktorer relaterade till beslut om att inleda utredning när en anmälan kommit in till socialtjänsten. Studien baseras på data från pågående forskning och inkluderar 1884 barn från fyra små eller medelstora kommuner i södra Sverige. I studien följdes barnen från att de gick i sjätte eller sjunde klass, fram till 18 respektive 25 år. Det empiriska materialet bestod av barn och ungas självrapportering av olika former av utsatthet i kombination med olika typer av registerdata. Resultaten visar på påtagliga könsskillnader i vilka

anmälningar som leder till utredning. Handläggarna är genomgående mer benägna att inleda utredning för flickor än för pojkar, oavsett vad anmälan handlar om. De är också bättre på att fånga upp signaler på allvarig utsatthet hos flickor än hos pojkar.

Resultaten visar dessutom att ju äldre pojkarna är, desto mindre sannolikt är det att socialtjänsten inleder en utredning. För pojkarna är handläggarna också mindre benägna att inleda utredning då det handlar om oro för försummelse i kombination med beteendeproblem. En av tre pojkar med självskattad allvarig exponering för misshandel och/eller beteendeproblem blir aldrig föremål för utredning, vilket i förlängningen innebär att de inte får tillgång till socialtjänstens stöd och insatser. Resultatet visar att socialtjänsten i viss mån kan skilja barn med tecken på allvarig utsatthet från andra anmälda barn, men endast när det handlar om flickor. Samtidigt ses både brister i omsorg och beteendeproblem som mindre allvarliga när anmälningarna gäller pojkar. Dessutom är fattigdom av betydelse när anmälningarna gäller flickor, men inte när de gäller pojkar.

Flickor ses som mer utsatta, och därför mer i behov av socialtjänstens stöd och skydd, oavsett vilken oro som anges, medan pojkar i högre grad anses vara mer kapabla att klara sig själva. Det tycks gälla oavsett om pojkens problem rör föräldrars brister i omsorg eller egna beteendeproblem.

Störst sannolikhet att flickor med svensk bakgrund beviljas insatser

Ytterligare två studier visar på liknande resultat när pojkars och flickors behov ska bedömas. Myndigheten för vård och omsorgsanalys (2018) genomförde en kvantitativ analys av 223 beslutsunderlag som gällde förstagångsutredningar inom den sociala barn- och ungdomsvården. I huvudsak var fokus att analysera

skillnader mellan pojkar och flickor, men även andra bakgrunds-faktorer inkluderades. Detta är den första studien inom social-tjänstens verksamhetsområden där kriterier för omotiverade skillnader tagits fram och empiriskt prövats för att bedöma om skillnader i tillgång till insatser är motiverade (se beskrivning i rapportens inledning).

Resultaten visar att en större andel flickor än pojkar får beslut om insatser. Därtill visar resultaten att pojkar med utländsk bakgrund är den grupp som bedöms vara i minst behov av stöd från social-tjänsten och den grupp som i störst utsträckning saknar samtycke till insatser. Enligt resultaten har också utredarens bedömning om att barnet far illa bara betydelse för flickors beviljade insatser och inte för pojkars. Detta gällde för flickor oavsett ålder, bakgrund eller bostadsort. Skillnader i tillgång till insatser är sammantaget omotiverade sett till behoven (problematik och bedömd risk) men motiverade utifrån den enskildes inställning och önskemål, det vill säga utifrån vårdnadshavares samtycke. Här syns alltså hur genusbias påverkar bedömningar.

SAVE-studien (Persdotter & Andersson, 2020) undersökte i vilken utsträckning olika typer av våldsproblematik framkommer i barna-vårdsutredningar, hur risken för fortsatt våld bedöms, i vilken utsträckning insatser beslutas samt om flickor och pojkar oavsett ålder, ursprung och funktionsnedsättning beviljas insatser på lika villkor över tid. Studien baserades på barnutredningar som avslutats under 2019 och 2020 och rörde 851 barn som aktualiserats hos social-tjänsten efter anmälan om misstänkt våldsutsatthet.

Våldsutsatthet i form av våld mot barnet och/eller upplevt våld mellan omsorgspersoner framkommer i lika stor utsträckning i pojkars utredningar som i flickors. Samtidigt visar studien att sannolikheten för att få insatser beviljade ökar om man är flicka och över 6 år, oavsett bedömd risk för fortsatt våld och bedömd risk

att fara illa. Resultaten visar också att utomeuropeiskt ursprung minskar sannolikheten att beviljas insatser, oavsett bedömd risk för fortsatt våld och risk att fara illa. I studien användes tidigare framtagna kriterier för att bedöma om skillnaderna är omotiverade (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, 2018). Författarna konstaterar att skillnaderna är omotiverade i relation till problematiken men motiverade utifrån den enskildes inställning och önskemål. Skillnaderna förklaras alltså främst av skillnader i vårdnadshavarnas samtycke. Vårdnadshavare till flickor, äldre än 6 år, tackar i störst utsträckning ja till insatser när socialtjänstens bedömer att det finns behov. Medan vårdnadshavare till pojkar med utomeuropeiskt ursprung tackar ja i minst utsträckning.

Skillnader som i hög grad handlar om genusbias

På uppdrag av Diskrimineringsombudsmannen (2021) genomförde Birgitta Persdotter och Katarina Grim en forskningsstudie för att undersöka och identifiera faktorer som kan påverka bedömningen av barnets behov och innebära osakliga skillnader i tillgång till insatser inom den sociala barn- och ungdomsvården. I studien, som baseras på djupintervjuer med 14 socialsekreterare från olika delar av landet, undersöktes faktorer utifrån diskrimineringsgrunderna kön, ålder, etnisk tillhörighet och funktionsnedsättning.

Studien visar att socialsekreterares bedömning av barnets behov och beslut om insatser påverkas av, och behöver förstås utifrån, ett samspel mellan 1) socialsekreterarens egna attityder, förhållningssätt och kompetens, 2) barnets och vårdnadshavares inställning, förutsättningar och livssituation, 3) organisationens kultur, resurser och avvägningar, och 4) externa faktorer, såsom samverkan med andra verksamheter och juridiska och socioekonomiska förutsättningar.

De könsskillnader som lyfts i resultatet handlar bland annat om olika toleransnivå för vad som bedöms som allvarligt för en flicka

respektive pojke. Socialsekreterarna menar att det ligger närmare till hands att bli orolig för, och agera tidigare, när ett ärende rör en flicka än en pojke. Socialsekreterarna menar att detta kan avspeglas både i deras egna bedömningar och i föräldrarnas förhållningssätt. Vidare upplever socialsekreterarna att flickor görs mer delaktiga i utredningarna än pojkarna, att flickor generellt sett är mer medvetna om sina rättigheter och mer benägna att berätta om sin situation och att söka stöd. Socialsekreterarna menar också att unga killar tenderar att ensamma få bära ansvaret för sin situation och att det därför finns risk för en bristande helhetssyn när det gäller unga killars problematik. Unga tjejer ses i större utsträckning som utsatta och i behov av stöd, av flera olika anledningar enligt socialsekreterarna. När det gäller organisatoriska förutsättningar och resurser att ge insatser vid komplex problematik, upplever socialsekreterarna att det saknas när det gäller både flickor och pojkar.

I studien tydliggörs behovet av ökad kunskap om hur könsstereotypa föreställningar medvetet och omedvetet färgar såväl bemötande och bedömningar i utredningsarbetet, som beslut om insatser. Enligt socialsekreterarna behöver kunskapen stärkas inom både socialtjänsten och de verksamheter som socialtjänsten samarbetar med. Detta för att bättre uppmärksamma unga killars problematik i sin helhet och för att kunna utveckla fungerande och verksamhetsövergripande insatser till tjejer med komplex problematik såsom samtidig psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, skadligt bruk och beroende samt självskadebeteende.

Flera studier tydliggör risker för olika aspekter av genusbias. I DO (2021) framkommer bland annat risken att socialsekreterarens föreställningar om flickor och pojkar respektive mammor och pappor handlar om att göra individen könstypisk. Ett exempel på detta är kategoriseringen av unga killars och tjejers ”typiska” problem, där intervjupersonerna även beskriver att det finns risk att problematik som bryter mot det könstypiska missas. Att göra individen könstypisk ökar också risken för att könsskillnader överdrivs eller

skapas genom att behov tolkas olika utifrån stereotypa föreställningar om kön. Denna risk framkommer, enligt författarna, tydligt i resultatet genom att socialsekreterarna har olika toleransnivåer för vad som är allvarligt för flickor respektive pojkar. Att göra individen könstypisk kan leda till skillnader i bedömningen av barnets behov och där flickors normöverträdelser särskilt uppmärksammas.

Samtidigt är det viktigt att inte bortse från könsskillnader som handlar om livsvillkor och skilda behov, vilket är en tredje aspekt av genusbias. Bristen på anpassade insatser till flickor med komplex problematik kan, enligt författarna, förstås som just detta. Pojkars problematik och beteende har länge varit norm för hur de mer omfattande insatserna till ungdomar ska utformas, liksom för den slutna ungdomsvårdens verksamhet och behandlingsinriktningar. I intervjupersonernas beskrivning av faktorer som kan påverka tydliggörs hur de olika aspekterna av genusbias riskerar att upprätthållas. Det handlar dels om socialtjänsten som kvinnodominerat yrke, vilket intervjupersonerna menar gynnar flickor och mammor, dels om att insatser i större utsträckning är utformade utifrån pojkars behov än flickors och att förändringen till bättre anpassade insatser går för långsamt.

Östberg (2014) pekar på skilda förhållningssätt till pojkars och flickors psykosociala problematik, där synen på pojkars agerande är mer färgat av en straffrättslig diskurs. Förhållningssättet speglar stereotypa föreställningar om kön där flickor ses som sårbara och mer som offer och utsatta, medan pojkar oftare ses som förövare och mer ansvariga för sina egna handlingar. Ett liknande synsätt på pojkar respektive flickor framkommer i en kvalitativ studie (Vogel, 2016). Genom en diskursanalys av intervjuer med sju socialsekreterare undersöktes vilka diskurser om tonårsflickor som framträdde i intervjuerna. Resultaten visar att en dikotom¹⁵

Not. 15 Betyder att något är indelat i två delar (av en helhet) och att allt ingår i antingen den ena eller andra delen. Delarna är varandras motsatser och komplement.

syn på kön dominerar socialtjänstens syn på unga. Flickor förstås genomgående i relation till pojkar och psykisk ohälsa blir en övergripande förståelseram inom vilken flickors problem och behov begripliggörs. På så sätt ses också flickor i hög grad som passiva och sårbara i behov av skydd och stöd. I viss grad är förståelsen av flickor med utländsk bakgrund från socioekonomiskt utsatta områden mer lik förståelsen av pojkar men även för dessa flickor dominerade förståelsen om psykisk ohälsa och sårbarhet.

Internationella jämförelser visar på liknande mönster

I en systematisk översikt om bedömningar inom den sociala barn- och ungdomsvården undersöktes den befintliga forskningen om de fyra faktorer som är grundläggande för beslutsfattande inom barnskydd (Lauritzen mfl, 2018; Baumann, 2011); ärendeegenskaper, handläggares egenskaper, organisatoriska egenskaper och externa faktorer. Studien baseras på en analys av 14 olika studier om bedömningar inom sociala barn- och ungdomsvården, genomförda i Europa (inklusive Sverige) och USA. Resultaten visar att beslut om att utreda ett ärende och/eller beslut om insatser påverkas av ett samspel av flera faktorer.

De faktorer som framkommer som viktigast i studierna är familjens etniska bakgrund, barnets kön och ålder, drogmissbruk bland föräldrar och föräldrarnas socioekonomiska status. Barn med minoritetsbakgrund utreds i större utsträckning än övriga barn och är även överrepresenterade när det gäller beslut om placeringar utanför hemmet (Johnson mfl, 2007; Detlaff mfl. 2011; Rivauz mfl. 2008; Jones, 2015). I likhet med svenska studier framkommer även att utredningar oftare inleds för flickor än för pojkar samt att flickors utsatthet bedöms som mer allvarligt än pojkars (Lazar, 2006). Socialsekreterare bedömer exempelvis övergrepp och sexuella övergrepp mot pojkar som mindre allvarliga än motsvarande fall för tjejer.

Familjerättsliga ärenden

Nedan beskrivs resultat i korthet och därefter aktuellt kunskapsläge om förekomst och orsaker till ojämställdhet i socialtjänstens handläggning av familjerättsliga ärenden, liksom vilka konsekvenser detta kan få för brukare/klienter. Den officiella statistiken om familjerätt inkluderar inte könsmönster (MFoF, 2023) och presenteras därför inte.

Resultat i korthet

Forskningsfältet är begränsat

Den första svenska studien om kön/genus i familjerättsliga ärenden publicerades 2003.

Synen på pappor förbiser risker för våld

Det biologiska faderskapet har värderats högt av familjerättssekreterarna vilket gjort att våld inte blivit ett hinder för att se männen som bra pappor. Samtidigt bedöms mammors omsorgsförmåga utifrån att de kan skydda barnen från våld men också om de klarar av att stödja barnens relationer till våldsutövande pappor.

Föreställningar om flickors och pojkars utsatthet spelar roll

En studie visar att socialsekreterare har svårt att bemöta utsatta barn som både offer och aktörer, och att föreställningar om såväl flickor och pojkar kan göra detta än mer komplicerat. Studien pekar exempelvis på normer om det ideala offret som gör det lättare för socialsekreterare att se flickor som våldsutsatta, samtidigt som föreställningar om pojkar och maskulinitet gör att de lättare ser pojkar som våldsutövare.

Den vuxnes ord väger tyngst men påverkas av kön och etnicitet

En studie visar att en vuxens synpunkter dominerar bedömningar och beslut i familjerätten, vilket kan innebära att våld tonas ned och umgänge med båda föräldrarna prioriteras i syfte att upprätthålla kärnfamiljen. Samtidigt framkommer att i ärenden där pappan har ett icke-nordiskt namn är det fyra gånger vanligare att beslutet blir "inget umgänge alls", alternativt endast via telefon/mejl, jämfört med om pappan hade ett nordiskt namn.

Svårigheter att identifiera våldet får konsekvenser

I en studie undersöks socialsekreterares och pappors förhållningssätt till frågor om ansvar, makt och våld. Resultatet pekar på att den "könade makt" som är inbyggd i frågan om mäns våld, och de undersökta samtalens syfte att främja föräldrarnas samarbete, riskerar att underminera socialarbetarnas identifiering av pappornas våld.

Slutsats

Den forskning som finns om kön och familjerätt i en svensk kontext har primärt fokuserat på handläggning i ärenden där det förekommer våld. Överlag visar denna forskning på risker med att negligera såväl våldet som barnens perspektiv och position. Här spelar kön in på olika sätt, både genom att pappor trots sitt våldsutövande ges en privilegierad position och genom hur barnen som våldsutsatta riskerar att bedömas olika beroende på kön. Inga av studierna har emellertid en design som gör det möjligt att dra några säkra slutsatser om omotiverade skillnader. Att normer om kön och föräldraskap påverkar hur socialtjänsten förhåller sig till såväl barn som föräldrar syns dock i de redovisade studierna på ett liknande sätt som i avsnittet om arbetet med barn och familj.

Aktuellt kunskapsläge

Synen på pappor förbiser risker för våld

Den första studie som har gjorts i Sverige om frågor som rör kön/genus i familjerättsliga ärenden är Maria Erikssons avhandling (2003). Då det empiriska materialet samlades in på 1990-talet faller den egentligen utanför denna rapports avgränsningar men är ändå värd att nämna då Eriksson är en av de mest framträdande forskarna inom detta begränsade forskningsfält. Eriksson (2003) undersökte hur pappors våld hanterades politiskt och professionellt, då skilsmässa och separation var aktuellt. Fokus riktades mot föreställningar om moderskap, faderskap, heterosexuella relationer och barn. Det empiriska materialet bestod av offentligt tryck samt intervjuer med familjerättssekreterare och våldsutsatta mammor.

Resultatet visar bland annat att målsättningen om jämställt föräldraskap (jämställdhetspolitiskt mål) kan få negativa konsekvenser för mammor och barn. Det biologiska faderskapet värderas högt av familjerättssekreterarna vilket har gjort att våldet inte är ett hinder för att se männen som bra pappor. Samtidigt bedöms mammas omsorgsförmåga utifrån om de kan skydda barnen från våldet, men också om de klarar av att stödja barnens relationer till den våldsutövande pappan.

Föreställningar om flickors och pojkars utsatthet spelar roll

I en senare studie har Maria Eriksson (2009) studerat hur socialsekreterare bemöter barn i familjerättsliga tvister där pappan utövat våld mot mamman. Det empiriska materialet bestod av kvalitativa intervjuer med 17 barn i åldern 8–17 år (tio pojkar och sju flickor). Syftet var att undersöka de professionellas bemötande och hur det kan kopplas till föreställningar om ideala offer, ålder och kön. I analysen identifieras fyra olika sätt i hur de professionella beskriver och tolkar barnets situation, de beskrivs nedan som fyra olika positioner (se också Eriksson & Näsman, 2009). Det handlar dels om i vilken grad våldet benämns i utredningssamtalen med barnen, dels i vilken grad barnen skyddas från ytterligare våld. Barn som inte får prata om våldet men som inte heller blir fortsatt utsatta positioneras som *”skyddade offer”*. Det är en position som visserligen innebär skydd men ingen delaktighet eller aktörskap. Positionen som det *”osynliga offret”* rör de barn som inte får prata om våldet och som inte heller skyddas. En annan position är det *”oskyddade offret”* där våldet har benämnts i utredningssamtalen men där barnet ändå är fortsatt utsatt för våld av pappan. Den sista, och ovanligaste, positionen är den som *”delaktigt offer”*. Här ges barnet möjlighet att prata om våldet och sina upplevelser samtidigt som skydd ges.

Författaren diskuterar resultaten i relation till teoretiska förståelser av ideala offer, barndom och kön samt hur de samvarierar. Det ideala offret ses ofta som passivt, beroende och hjälplöst, vilket är aspekter som också återfinns i dominerande konstruktioner av såväl barn som femininitet. Sådana normer gör det sannolikt lättare för socialsekreterare att se flickor som våldsoffer, liksom barn som upplevs mer ”barnsliga”.

Omvänt finns, menar författaren, risken att ett aktivt och kompetent barn framstår som vuxnare och därför svårare att identifiera som offer. Om man väger in kön i detta ökar komplexiteten. Å ena sidan är dominerande förståelser av flickor att de är ansvarstagande och mognar tidigt, vilket positionerar dem som kompetenta. Det inkompetenta barnet, som alltså är lättare att se som ett offer, är därför mer förknippat med pojkar, eftersom de mognar senare och oftare betraktas som barnsligare. Samtidigt gör våra kulturella föreställningar om pojkar och maskulinitet att de lättare positioneras som förövare än offer. Författaren drar slutsatsen att socialarbetare har svårt att bemöta utsatta barn som både offer och aktörer och att föreställningar om såväl barn som flickor och pojkar kan göra detta än mer komplicerat.

Den vuxnes ord väger tyngst och påverkas av kön och etnicitet

I en studie av Linnea Bruno (2015) undersöktes barns möjligheter att få sina rättigheter till delaktighet och skydd tillgodosedda genom tingsrättens beslut i processer som rör vårdnad, boende och umgänge i fall där det förekommer uppgifter om våld i familjen. Fokus riktades mot betydelsen av ålder, etnicitet och kön. Studiens empiriska material bestod av samtliga tvistemål om vårdnad, boende, umgänge och underhåll från tre strategiskt utvalda tingsrätter under två år. Totalt innefattade materialet 196 domar och 224 barn. I nästan alla ärenden var den anklagade

eller dömda våldsutövaren pappan. Endast i ett fåtal fall var det antingen båda föräldrarna eller bara mamman som var våldsutövare. Materialet analyserades både kvantitativt och kvalitativt och resultaten visar att den vuxnes ord väger tyngst och dominerar bedömningar och beslut. Detta är ett uttryck för en dominerande familjerättsdiskurs där våld tonas ned och umgänge med båda föräldrarna prioriteras för att upprätthålla kärnfamiljen (se också Dahlkild-Öhman, 2011). Diskursen påverkas dock av såväl etnicitet som kön (se även Eriksson, 2006). När det handlar om ärenden där pappan hade ett icke-nordiskt namn är det fyra gånger vanligare att beslutet blir ”inget umgänge alls”, alternativt endast via telefon/mejl, än om pappan har ett nordiskt namn. Det finns också exempel på pappor med icke-nordiska namn som nekas umgängesrätt trots att det inte förekommer några uppgifter om våld. I materialet synliggörs även hur både barns och mammors berättelser om våld inte alltid tas på allvar.

Svårigheter att identifiera våldet får konsekvenser

Linnea Bruno och Maria Eriksson (2023) har analyserat material från en utvärdering av risk- och bedömningsinstrumentet FL-DOORS (se McIntosh, Wells & Lee, 2016). Materialet innehåller samtal mellan kvinnor som är socialarbetare och pappor i skilsmässa där uppgifter om våld förekommer. De undersökte särskilt förhållningssätt till frågor om ansvar, makt och våld. Av de totalt 28 samtalen valdes tolv ut för analys. I samtliga diskuterades potentiellt våldsutövande och resultaten visar att den vanligaste positionen som papporna intar är den som ”hjälpssökande, men tveksam och inte särskilt öppen”. En sådan position innebär att pappan, trots att han söker hjälp har svårt att prata om sina handlingar som våld. En annan position som intas är den som ”hjälpssökande och öppen”. Intressant nog visar resultaten att socialarbetarna i dessa fall tycks

ha svårare att identifiera och synliggöra våldet, och missar därför en möjlighet att skydda barnen och stärka barnperspektivet. Det finns fler exempel på studier som visar att socialarbetare kan förminska eller ogiltigförklara våld i familjerättsliga ärenden (se Sundhall, 2012).

Papporna kan också inta antingen en defensiv position (där fokus förflyttas till exempel till mammans agerande i stället) eller en aggressiv. I den aggressiva positionen, som inte är särskilt vanlig, tycks det lättare för socialarbetarna att identifiera våldet. Här positionerar de sig som den ansvarstagande professionella. I dessa samtal återfinns också uttalanden av papporna som kan tolkas som misogyn¹⁶. Det rör sig om nedsättande kommentarer om mammorna, om kvinnliga professionella och förlöjliganden om insatser när det gäller mäns våld mot kvinnor. Det författarna kallar för männens könsprivilegium¹⁷ utmanas inte i någon större utsträckning av socialarbetarna i samtalen. Författarna menar att den ”könade makt” som ligger inbyggd i frågan om mäns våld, tillsammans med det faktum att det övergripande syftet med dessa samtal är att främja föräldrarnas samarbete, riskerar att underminera socialarbetarnas identifiering av pappornas utövande av våld.

Not. 16 Hatisk attityd och förakt mot kvinnor och en uppfattning om att kvinnor är sämre och mindre värda än män.

Not. 17 En fördel eller rättighet utifrån kön.

Våld i nära relationer

Denna avslutande del rör olika aspekter av socialtjänstens arbete för att möta våldsutsatta kvinnor och män, samt ett fördjupande avsnitt om hedersrelaterat våld och förtryck. Genomgående fokuseras på skillnader som är relevanta i ljuset av jämställdhet och ojämställdhet men alla studier handlar inte explicit om socialtjänstens handläggning.

Officiell statistik om socialtjänstens insatser vid våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck saknas.

Resultat i korthet

Forskningen om våld i nära relationer är relativt omfattande
Trots detta, och trots att frågan om kön är så intimt förknippad med detta fält, är frågor som rör genusbias och omotiverade skillnader i bedömningar relativt lite studerade.

Föreställning om kön och makt som utgångspunkt

Förklaringsmodeller till olika former av våld i nära relationer, såväl mäns våld mot kvinnor som hedersrelaterat våld, har länge betonat aspekter av kön och makt. Genomgången av studier pekar dock på hur frågan om kön delvis tycks ha marginaliserats i socialtjänstens arbete. Skälen till detta tycks vara flera. Det handlar delvis om att flera olika grupper av utsatta ska ges stöd inom ramen för samma organisation.

Föreställningar om vilka som är offer och vilka som är förövare riskerar att osynliggöra utsatta grupper

Studier visar att en förändrad organisering i socialtjänstens arbete med våldsutsatta kan innebära en risk att den, i reella tal, största gruppen våldsutsatta, kvinnor och flickor, osynliggörs. Samtidigt pekar studier på att socialtjänsten missar mäns våldsutsatthet på grund stereotypa föreställningar. Studier saknas även om socialtjänstens handläggning och stöd till våldsutövare. Studierna visar hur viktigt det är att socialarbetare, på alla verksamhetsfält, kan kombinera både individuella och strukturella perspektiv i klientarbetet.

Frågor om våld i ungas parrelationer riskerar att hamna mellan stolarna

Våldsutsattheten och våldsutövningen i ungas nära relationer har könsstereotypa mönster, vad gäller allvarlighetsgrad, frekvens och konsekvenser. Precis som för vuxna kvinnor rapporterar flickor mer allvarligt våld och fler negativa konsekvenser av våldsutsatthet än pojkar och män.

Stora kunskapsluckor om hedersrelaterat våld och förtryck

Forskning som undersöker genusbias och omotiverade skillnader i socialtjänstens handläggning av ärenden som rör området saknas helt i en svensk kontext. En systematisk kartläggning av forskning om förebyggande arbete och riskbedömningar avseende våld i nära relationer och hedersrelaterat våld pekade ut en rad kunskapsluckor.

Flickors och pojkars utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck uppmärksammas inte likvärdigt

Oavsett kön handlar hedersrelaterat våld och förtryck om problematiska begränsningar i sättet att leva sitt liv, liksom påtryckningar och våld som syftar till att upprätthålla familjens och kollektivets regler. Flickors utsatthet präglas av flera problematiska begränsningar i sättet att leva sitt liv och har varit i fokus i såväl studier som i vägledning för det praktiska arbetet. Samtidigt pekar studier på att pojkar riskerar att osynliggöras och att deras utsatthet för exempelvis fysiskt och sexuellt våld är betydligt mer omfattande än vad som tidigare antagits.

Mobilitet som grund för ett förebyggande arbete

Forskning om hur ett förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck saknas, men ett användbart begrepp i positiv riktning är mobilitet¹⁸. Mobilitet handlar om att bidra till att stödja individer att utveckla nya nätverk och relationer som i sin tur kan försvaga hedersnormer.

Not. 18 Människors rörlighet mellan olika sociala skikt och positioner. Mobilitet möjliggör rörlighet och motverkar inneslutning i och med att individens/gruppens barriärer till omvärlden är borta/minskas. Bidrar till jämlikhet och jämställdhet.

Slutsats

Att föreställningar om kön och utsatthet är närvarande i socialtjänstens handläggning av ärenden som inbegriper våld blir tydligt i de studier som redovisas i kapitlet. Alla olika grupper; flickor och pojkar, unga kvinnor och män samt vuxna kvinnor och män riskerar att av olika skäl inte få ett rättssäkert och behovsanpassat stöd. Unga vuxna riskerar att falla mellan stolarna, kvinnor riskerar att osynliggöras, pojkars och mäns behov kan förbises. Orsaker kan vara dels stereotypa föreställningar om såväl kön som ålder och etnicitet och dels hur socialtjänsten är organiserad. I en av studierna poängteras hur viktigt det är att socialtjänsten förmår att både ha en strukturell förståelse av våld och samtidigt kunna se till varje individs förutsättningar och behov. Det gäller såväl våld i nära relationer som hedersrelaterat våld och förtryck.

Aktuellt kunskapsläge

Frågan om våld i nära relationer lyftes under 1970-talet upp på den politiska dagordningen av kvinnorörelsen för att sätta fokus på mäns våld mot kvinnor och jämställdhet.

Frågan om kön är ”inbakad” i fältet redan från start, på ett sätt som inte gäller för övriga områden inom socialtjänsten. Det syns både genom att det är män som till största del utsätter kvinnor och att feministiska perspektiv har varit tongivande.

Socialnämndens ansvar för våldsutövare förstärktes först i och med den nya bestämmelse i 5 kap. 11 a § SoL som infördes i augusti 2021. Bestämmelsen innebär ett krav på socialtjänsten att verka för att personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende. Än så länge saknas dock studier som belyser våldsutövare.

Risk för osynliggörande av kön när våld integreras

Tina Mattsson (2011; 2013) har gjort en utvärdering av en specialistenhet inom socialtjänsten som arbetar med våld i nära relationer. Enheten riktar sig till såväl kvinnor som män och barn. Ambitionen med denna utformning av verksamheten är att nå en bredare målgrupp och arbeta med ett helhetsperspektiv på våldet. Syftet med utvärderingen var att belysa verksamheten med särskilt fokus på arbetssätt och utveckling. Det empiriska materialet bestod av individuella intervjuer, fokusgrupper, deltagande observationer och dokumentstudier. Här bedrivs både gruppverksamhet och individuellt samtalsstöd. Personalen har svårt att tydligt beskriva hur de arbetar, men ingen verkar heller önska att arbetsmetoderna utformas på ett likartat sätt. När det gäller våld och könsskillnader, skiljer sig verksamhetens syn på våld från det ”det gamla paradigmet”, som är sprunget ur kvinnojoursrörelsen och där frågan om relationsvåld endast rör mäns våld mot kvinnor, vilket positionerar män som förövare och kvinnor som offer.

Författaren resonerar kring att det kan finnas goda skäl att nyansera sådana dikotoma¹⁹ och könsstereotypa föreställningar. I arbetet vid den studerade verksamheten är dock resultatet att våldet neutraliseras och att de våldsutsatta kvinnorna osynliggörs. Genom de anställdas vilja att tänka kring våldet som mer komplext än ”män som slår och kvinnor som blir slagna” tappas verksamheten helt bort den koppling mellan våld och kön som trots allt finns. Resultaten visar samtidigt att våldet i de ärenden man arbetar med har påtagliga könsmönster. Konsekvenserna är att det i synsätt och retorik förekommer en uppfattning om det jämställda våldet mellan två jämlika parter, medan det i praktiken i första hand handlar om män som utövar våld mot kvinnor, och barn som utsätts för våld av både män (pappor) och kvinnor (mammor).

Not. 19 Betyder att något är indelat i två delar (av en helhet) och att allt ingår i antingen den ena eller andra delen. Delarna är varandras motsatser och komplement.

Författaren menar att det i personalgruppen finns ett motstånd mot strukturella förståelser av våld. I stället är de mest framträdande teoretiska förståelserna individualpsykologiska²⁰ och systemteoretiska, vilket leder till att könskopplingarna försvinner. Det blir, enligt författaren, problematiskt att strukturella/feministiska förståelser inte används och utnyttjas i en verksamhet som så tydligt arbetar med frågor där makt och kön är centrala aspekter. En risk med detta är att situationen för de våldsutsatta kvinnor som verksamheten möter inte synliggörs tillräckligt tydligt, vilket kan få konsekvenser för både bedömningar och stödsatser (se även Hoppstadius, 2020).

I en studie av Lisa Lundberg och Hugo Stranz (2019) var syftet att undersöka hur professionella ser på organisatoriska förutsättningar som både hindrar och främjar införlivandet av arbetet med våld i nära relationer i svensk socialtjänst. Det empiriska materialet utgjordes av strukturerade telefonintervjuer med våldssamordnare (eller motsvarande) i 99 slumpmässigt utvalda kommuner av olika storlekar. Resultaten visar att en lyckad integrering av arbetet med våld förutsätter att det finns individer med särskilt intresse som driver frågan inom organisationen. Det innebär att kunskap- och kompetensutveckling på våldsområdet snarare blir en fråga om val än en självklar del av en socialarbetares professionella kompetens. De intervjuade samordnarna lyfte överlag vikten av att arbete med våld legitimeras inom ramen för socialtjänst, och att specialisering är viktigt både i form av ökad kunskap och i form av organisatoriskt utrymme.

Enligt författarna är frågor om kön och makt när det kommer till våld i nära relationer svåra att lyfta i en socialtjänstkontext eftersom det kan upplevas som ett politiskt ställningstagande – något som kan vara ett hinder för att integrera arbetet i organisationen.

Not. 20 En riktning inom psykologin som betonar människans kreativitet och medvetenhet om egna motiv och mål.

På så sätt, menar de, har inkorporeringen av arbetet också fått konsekvensen att de könsrelaterade aspekterna av mäns våld mot kvinnor tonas ned, exempelvis genom att använda ett könsneutralt språk²¹. Också Helmersson (2017) visar hur socialtjänsten tagit över i det stödjande arbetet, samtidigt som förståelsemodeller som bygger på makt och kön ersatts med relationella perspektiv på våldet.

Brist på organisering kan få konsekvenser för utsatta

I två olika studier inom ramen för sitt avhandlingsarbete undersökte Veronica Ekström (2017; 2018) arbetet med våldsärenden inom socialtjänsten. I den ena studien (2018), som baserades på intervjuer med 16 socialarbetare i 11 kommuner undersöktes vilken roll organiseringen spelar för arbetet, med fokus på frågan om specialisering. Utgångspunkten för studien var den teoretiska förståelsen av hur ett socialt problem konstitueras. Detta innebär att problemet initialt erkänns och ges politisk betydelse, vilket leder till att det ses som prioriterat och något som det offentliga ska ta ansvar för. Efter det avpolitiserar ofta frågan och bakomliggande politiska strider och konflikter osynliggörs. Frågan om våld i nära relationer, menar författaren, har genomgått en sådan process.

Samtidigt är den definierade klientgruppen inte helt lätt att integrera i socialtjänstens befintliga organisatoriska struktur. I vissa kommuner finns separata enheter som arbetar med våld i nära relationer, medan det i andra kommuner delas upp så att handläggare vid exempelvis enheter för ekonomiskt bistånd ansvarar för utredning och beslut, medan andra arbetar med stödinsatser. Resultaten visar hur olika former av specialisering kommer med såväl för- som nackdelar. Att separera handläggning av våldsärenden från andra (så kallade problembaserad specialisering)

Not. 21 Handlar om att undvika könskodade ord och pronomen när detta inte är relevant, byta ut ord som tjänsteman till tjänsteperson eller skriva hen i stället för hon eller han när personens kön inte är känt.

kan hjälpa till att hålla fokus på våldet, men kan också bli problematiskt om samarbetet med andra enheter fungerade dåligt. I organisationer som är specialiserade utifrån funktion (där bedömning och beslut har separerats från insatser) finns risken att de som fattar beslut har liten kunskap om våldsutsattas behov. Författaren menar att arbetets organisering får konsekvenser för det stöd våldsutsatta kvinnor får, och att stödet blir annorlunda om socialtjänsten fokuserar på utredning och myndighetsutövning och inte samlar alla delar från ansökan till insats inom samma enhet.

Lika behov ger olika stöd

I den andra studien av Ekström (2017), som baserades på samma empiriska material, var syftet att undersöka socialarbetares perspektiv på våldsutsatta kvinnors behov. Här låg fokus på vilken typ av stöd de erbjöd och hur de använde sitt handlingsutrymme för att förhandla och legitimera sitt arbete. Våldsutsatta kvinnor beskrevs ha behov av boende, ekonomiskt och praktiskt stöd samt psykosocialt stöd. Men i grupper med stora behov av praktisk hjälp, ofta kvinnor med språksvårigheter eller bristande kunskap om det svenska systemet, beskrev man det som svårt att hinna till det psykosociala stödet eftersom det praktiska tog all tid och utrymme.

Resultaten visar också att socialarbetare på olika sätt använder sitt handlingsutrymme för att minska sin arbetsbörda genom att begränsa stödet. Det handlar bland annat om att begränsa tillgången till öppna insatser genom att kräva formella utredningar och biståndsbeslut och att lägga över ansvar på kvinnan själv eller på det skyddade boendet. I intervjuerna framkommer också att flera ställer krav på att kvinnan ska vilja lämna den våldsamma mannen för att få insatser. Omvänt visar resultaten också hur socialarbetarna använder sitt handlingsutrymme för

att möjliggöra stöd för kvinnorna, bland annat genom att initiera samarbete med andra aktörer för att förbättra stödet. Studien visar också, på ett liknande sätt som den tidigare (Ekström, 2018), att organiseringen av arbetet och kommunernas insatsutbud påverkar socialarbetarnas handlingsutrymme. Enligt författaren visar resultaten på kommunala skillnader som inte kan hänföras till skillnader i behov, och menar att socialarbeters handlingsutrymme (och vad som reglerar det) påverkar vilket stöd våldsutsatta kvinnor har möjlighet att få.

Snabba insatser och samverkan

I en kvalitativ studie undersökte Mari Brännvall och Veronica Ekström (2022) betydelsen av begreppet ”window of opportunity” (tillfällighetsfönstret) för polisers och socialarbeters arbete med våld i nära relationer. Bakgrunden är ett isländskt arbetssätt som bygger på att tillvarata tillfället i direkt anslutning till en våldshändelse, genom snabba insatser och samverkan. När studien genomfördes prövades arbetssättet i Västra Götalandsregionen och i samband med detta intervjuades åtta poliser och åtta socialarbetare. Fokus låg på hur arbetssättet påverkar de professionellas syn på våldsutsatta kvinnors aktörskap. Resultaten visar att de professionella främst tillskriver den våldsutsatta kvinnan aktörskap när hon, enligt deras uppfattning, agerar ”rätt”, det vill säga när hon väljer att ta hjälp av myndigheterna för att lämna sin våldsamma partner. När kvinnan avstår hjälpen ses hon i stället som ett offer. Det är en föreställning som bygger på idén att den enda vägen ut ur en våldsam relation är via myndigheters försorg. Författarna argumenterar för att det är viktigt att erkänna våldsutsatta kvinnor som aktörer med beslutsförmåga även i de situationer där de inte följer den av myndigheterna utstakade vägen. I stället bör arbetet inriktas på att vidga kvinnornas valmöjligheter.

Svårt att se män som våldsutsatta

I en kvalitativ studie tar Christian Kullberg & Mikael Skillmark (2016) avstamp i det faktum att män oftare är utsatta för våld (dock ej i nära relationer), men mer sällan uppmärksammas i termer av utsatthet. Detta samtidigt som föreställningar om våldsutsatt och utsatthet ofta går på tvärs med föreställningar om maskulinitet. Mot denna bakgrund undersökte författarna hur socialarbetares förståelse av maskulinitet och genushierarkier²² påverkar deras syn på mäns utsatthet. Det empiriska materialet bestod av fokusgruppsintervjuer med 17 socialarbetare på Stödcentrum för Unga Brottsofsutsatta. Vid intervjuerna användes två olika vinjetter. Den ena rörde ett ”typiskt fall” av en ung man som utsatts för våld, nämligen där han blir utsatt för våld av en okänd man ute på gatan. Det andra rörde ett ”otypiskt fall” där den unge mannen var utsatt för våld av sin flickvän. Resultaten visar att det i socialarbetarnas gemensamma förståelser finns spår av stereotypa föreställningar om män och utsatthet. Bland annat antogs att en man som utsatts för våld av en kvinna skulle känna skam och att våldsutsatta män upplever en förlorad självständighet, initiativförmåga och handlingsfrihet, egenskaper som enligt författarna, är förknippade med maskulinitet.

I fokusgrupperna diskuterades också samhälleliga föreställningar som antas skapa hinder för män att söka och få hjälp. Det handlar bland annat om att män, på grund av förväntningar att de ska vara maskulina, kan dra sig för att erkänna att de upplevt rädsla i våldssituationen. Detta riskerar att leda till att polisen inte bedömer det inträffade som hotfullt och att våldet därför inte betraktas som ett brott. Det handlar också om hur socialiseringen av pojkar och män till att inte gråta eller prata känslor bidrar till att män sällan söker eller har möjlighet att ta emot emotionellt stöd.

Not. 22 Det som uppfattas som manligt och det män är och gör eller ska vara och göra värderas högre än det som uppfattas som kvinnligt och det kvinnor är och gör eller ska vara eller göra.

I en kvantitativ studie av Kullberg med kollegor (2015) framkommer också att män är tydligt underrepresenterade som brukare/klienter vid Stödcentrum för Unga brottsutsatta. Den hjälp som män får är också mindre omfattande (i antal träffar) och det rör mer sällan emotionellt stöd. Dessa resultat bekräftas i fokusgruppsintervjuerna (Kullberg & Skillmark, 2016). Författarna menar att resultaten pekar på att kulturella och samhälleliga föreställningar om män och utsatthet riskerar att stå i vägen för socialarbetare som ska ge stöd till våldsutsatta, eftersom det är svårt att få ihop bilden av den våldsutsatta med bilden av män. De pekar också på att de intervjuade socialarbetarna tycks ha svårt att definiera alternativa arbetssätt för att nå unga våldsutsatta män. En anledning till detta, menar författarna, är att ambitionen att vara könsneutral i arbetet gör att man förbiser könets roll och att det kan bidra till att unga våldsutsatta män inte får det stöd de behöver, vilket är ett exempel på genusbias. Utifrån studiens resultat understryker författarna behovet av att utveckla jämställda arbetssätt.

Våld i ungas parrelationer

De senaste åren har våld mellan ungdomar i nära relationer uppmärksamrats i både politik och forskning. Det finns dock få studier som fokuserar på socialtjänstens praktik i frågan. En förklaring kan vara att våld i ungas nära relationer inte naturligt faller in i socialtjänstens befintliga stödstrukturer (Korkmaz, 2021). Våldsutsatthet i unga partnerrelationer kan inte automatiskt ses som ett uttryck för brister i föräldrars omsorgsförmåga eller som den våldsutsattas egna beteendeproblem (Korkmaz & Wiklund, kommande). Även BRÅ har konstaterat att våldsutsatta unga riskerar att falla mellan stolarna inom socialtjänsten. På barnenheterna ligger oftast fokus på att barn blivit utsatta för våld av närstående vuxna, alternativt upplevt våld i hemmet, medan det på vuxnenheterna finns ett vuxenfokus (BRÅ, 2021). Våld i ungas parrelationer riskerar därför att ramla emellan.

Våldsutsattheten och våldsutövningen i ungas nära relationer visar mönster utifrån kön, vad gäller allvarlighetsgrad, frekvens och konsekvenser (Korkmaz, 2022). Flickor rapporterar mer allvarligt våld och fler negativa konsekvenser av våldsutsatthet än pojkar (t.ex. depression, ätstörningar, självmordstankar). När det gäller det sexuella våldet blir skillnaden mellan könen särskilt framträdande, där fler tjejer utsätts. Dessutom uttrycker tjejer att de anser sig skyldiga att ställa upp på sexuella aktiviteter fast de inte vill, vilket visar på ett mörkertal i rapporteringsgrad. Kormaz (2022) menar att det sexuella våldet är särskilt komplext att utforska, eftersom könsnormer och förväntningar påverkar vad som uppfattas som våld.

Både individuella och strukturella perspektiv behövs

Leili Laanemets, Tina Mattsson och Vanna Nordling (2013) har utgått ifrån materialet från Mattssons (2013) utvärdering av den specialiserade våldsenheten och en studie om etnicitet i beroendebehandling för att undersöka och problematisera hur kategorier används i praktiskt socialt arbete. I intervjuer från båda studierna framträder två olika förhållningssätt till kategorier och kategorisering som författarna valt att kalla frikopplande och sammankopplande.

Genom det frikopplande förhållningssättet separerar socialarbetarna den egna praktiken från samhällsstrukturer. De ser nyttan av kategorier och strukturer kopplat till kön och etnicitet på en samhällsnivå men menar att i mötet med individen är situationen mer komplex och mångfacetterad. Här finns, menar författarna, en positiv aspekt som handlar om att inte vilja stereotypisera brukare/klienter. Det finns också en risk att maktstrukturer som påverkar den enskildes situation osynliggörs.

De socialarbetare som anammar ett sammankopplande förhållningssätt försöker i stället kombinera strukturella förståelser med den komplexa individuella situationen. En aspekt av detta är att erkänna att de själva, och den verksamhet där de arbetar, inte är neutral utan att även de är påverkade av samhälleliga maktstrukturer. Författarna menar att det frikopplande förhållningssättet innebär en risk för att socialarbetare tror sig vara neutrala och objektiva, trots den kunskap vi har om vilken påverkan strukturer, formade av exempelvis kön och etnicitet, har på individer och organisationer. Risken är stor att maktstrukturer omedvetet upprätthålls vilket påverkar brukare/klienter negativt.

Särskilt fokus på hedersrelaterat våld

Precis som när det gäller våld i nära relationer generellt är frågan om kön närvarande när det kommer till hedersrelaterat våld och förtryck (HRV). Också här är det betydligt vanligare att flickor och kvinnor utsätts. Majoriteten av forskningsansatserna om hedersrelaterat våld rör olika aspekter av kön och makt. Forskning som undersöker frågor om genusbias och omotiverade skillnader i socialtjänstens handläggning av dessa ärenden saknas i en svensk kontext. En systematisk kartläggning av forskning om förebyggande arbete och riskbedömningar av våld i nära relationer och hedersrelaterat våld pekade på en rad kunskapsluckor (Forte 2022).

Det finns också studier som pekar på att pojkar är betydligt mer utsatta än vad som tidigare antagits (Baianstovu et al., 2019; Schlytter & Rexvid, 2016). Deras utsatthet uppfattas dock på olika sätt i de två texterna. Baianstovu et al (2019) fångar pojkars utsatthet för frihetsbegränsningar och äktenskapskrav på samma villkor som flickor och flickors våldsutövande i en hederskontext, medan Schlytter och Rexvid (2016) fokuserar på pojkars utsatthet som ovilliga våldsutövare. Baianstovu et al., 2019 lyfter också att kvinnors våldsanvändning inom en hederskontext ofta osynliggörs,

vilket kan leda till att personer som utsätts för våld av kvinnor ignoreras och misstros. Detta har dock inte lett till några studier om hur kön påverkar hur socialtjänsten arbetar, så vi vet helt enkelt inte om det föreligger omotiverade skillnader i bedömningar av pojkar och flickor när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck.

Den begränsade forskning som finns fokuserar främst på förutsättningar, utmaningar och uppfattningar om arbetet. Nedan redogörs för ett fåtal studier som i någon mån kan kopplas till frågor om handläggning och bedömning.

Den första studien i sitt slag är doktorsavhandlingen Mångfald som demokratins utmaning (Baianstovu 2012). Det är en fallstudie av myndighetsutövning gentemot barn och unga och deras familjer inom socialtjänsten, där 24 socialsekreterare berättar om de svåraste utmaningarna i handlägningsarbetet. Ett starkt tema är hedersrelaterat våld och förtryck. Socialsekreterarna berättar att målet med arbetet är att bidra till social förändring i frivillighet och samförstånd, men ärenden som misstänks handla om heder utmanar detta mål eftersom det dels kan vara svårt att handlägga sådana i frivillighet och samförstånd, dels för att påtryckningarna på socialtjänsten från media och andra aktörer kan upplevas som överväldigande. Det handlar i korthet om balansen mellan skydd och diskriminering²³ där socialsekreterarna säger att de hellre skyddar en ung kvinna när de är osäkra än inte. Pojkar däremot, berättar de, kan de sällan hjälpa, då insatser för pojkar i hederskontext inte har utvecklats på det sätt som för flickor. Liknande mönster och dilemman framträder i Storstadskartläggningen (Baianstovu et al 2019, kapitel 9–11). Socialsekreterare efterlyser utrymme och möjlighet att arbeta kontinuerligt, långsiktigt och utifrån brukarnas/klienternas varierande behov.

Not. 23 Diskriminering betyder att behandlas sämre än en annan person utifrån någon av de sju diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagen.

I en intervjustudie med tio unga kvinnor mellan 18 och 25 år, som fått stöd av socialtjänsten, undersöker Hélen Olsson (2022) erfarenheter av kontakten. Även om fokus i studien ligger på erfarenheter av socialtjänsten är ett tydligt resultat att kvinnorna har behov av att berätta om sin utsatthet. Överlag visar resultatet också att de unga kvinnorna är nöjda med stödet från socialtjänsten. Men här finns också erfarenheter av att socialtjänsten inte förstår och att hjälpen tar för lång tid att komma till stånd. När stödet framstår som genomtänkt i form av säkerhet och skydd upplevs det som att socialtjänsten förstår deras situation. En av de praktiska konsekvenserna som författaren pekar på är att tillitsfulla relationer gynnar kvinnornas uppbrottsprocess, medan stöd utan dialog med socialtjänsten förstärker deras utsatthet.

Detta framgår även i Storstadskartläggningens (Baianstovu et al. 2019) enkät som besvarats av 6 002 15-åringar. De flesta av dem som rapporterar utsatthet för HRV (70 %) uppger samtidigt att de inte har behov av hjälp. Övriga är rädda för att den hjälp de får ska skada dem själva eller deras familjer.

I en annan studie intervjuade Hélen Olsson tillsammans med Ann Bergman (2022) socialsekreterare om hur de uppfattar arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck. I studien deltog elva handläggare vid sju socialkontor. Författarna inleder med en beskrivning av hur socialtjänsten, trots att Sverige är ett av världens mest jämställda länder, styrs av normer och värderingar avseende familj och föräldraskap och hur dessa ofta har hindrat stöd till dem som utsätts för våld inom familjen. Därtill, menar författarna, har ambitionen att acceptera minoriteters kultur och traditioner gjort att professionella inte vågat ingripa. Mot denna bakgrund ville man med studien fördjupa kunskapen om hur socialarbetare hanterar ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck.

Resultaten visar att förekomsten av HRV inte är något nytt fenomen i Sverige, men att det tagit lång tid för socialtjänsten att erkänna och förstå vad det innebär. De intervjuade socialsekreterarna menar också att hög personalomsättning och brist på tid, resurser och kunskap påverkat utvecklingen av rutiner och riktlinjer på området negativt. Skäl till kunskapsbrister som pekas ut är bland annat en upplevelse av att man inte får relevant utbildning på området. De intervjuade socialsekreterarna pekar också på att den traditionella familjebehandlingen som socialtjänsten erbjuder inte alltid är lämplig för familjer med hedersrelaterad problematik. Överlag upplever man att det saknas kunskapsbaserade insatser för denna målgrupp.

Ytterligare ett problem som identifieras i studien är bristen på konsensus i förståelse av vad HRV är, något som intervjupersonerna menar behövs för att kunna samverka både internt och tillsammans med exempelvis polisen. En av slutsatserna som författarna drar är att socialsekreterare behöver hantera spänningen mellan att skydda utsatta minoriteter och samtidigt respektera skilda kulturer och värderingar. För detta, menar författarna, behövs tydliga riktlinjer och vägledning från myndigheter.

I en annan studie (Baianstovu, R., Strid, S., Cinthio, H., Särnstedt Gramnaes, E. & Enelo, J-M. (2019), diskuteras att stereotipa föreställningar (bland annat om kön) riskerar att osynliggöra utsatthet. Som exempel nämns män och hbtqi, men också att vissa kvinnor exkluderas ifrån offerpositionen, bland annat flickor och kvinnor som är utåtagerande. Erfarenheterna visar att det krävs en viss form av femininitet för att uppfattas som ett trovärdigt offer för hedersrelaterat våld och förtryck. Kvinnor som framstår som tystlåtna, tillbakadragna, undergivna och har ett traditionellt kvinnligt utseende har lättare att bli tagna på allvar, medan kvinnor som klär sig utmanande, dricker alkohol, är sexuellt aktiva och på andra sätt utmanar konservativa könsnormer exkluderas från offerpositionen.

Förebyggande arbete för att minska förekomst

Behov av forskning om orsakerna till hedersrelaterat våld och förtryck samt om förebyggande arbete är stort. Forskningen om socialtjänstens arbete med HRV är huvudsakligen inriktat mot redan våldsutsatta individer. Det innebär att forskning om arbete för att förebygga HRV saknas.

Generellt saknas förebyggande arbete inom socialtjänsten (SOU 2020:47) trots ett stort behov. Det fastslås bland annat i Storstadskartläggningens intervjuer med 199 professionella i olika yrken, varav merparten är socialarbetare (Baianstovu et al 2019). Behovet av förebyggande arbete på universell, selektiv och indikerad²⁴ nivå på området HRV är stort även om det förekommer visst arbete på indikerad nivå, till exempel genom information till enskilda om individuella rättigheter. Inte minst det nya målet om HRV inom skolans undervisning om sexualitet, relation och samtycke är en sådan insats (Se Skolverket.se).

Storstadskartläggningens forskare erbjuder ett sätt att tänka kring det förebyggande arbetet. Det inkluderar individuella och strukturella perspektiv på utsatthet samt mekanismer bakom våldet genom begreppen inneslutning²⁵ och mobilitet, där inneslutning tenderar att upprätthålla och mobilitet att förändra. Den teoretiska grunden för begreppen har hämtats från klassisk och modern sociologisk teori (Baianstovu 2012, kap. 3–4; Baianstovu 2017, kap. 6). Forskarna visar att segregation har avgörande betydelse för uppkomst och upprätthållande, respektive förändring av hedersnormer och hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns mönster av samspel mellan olika segregerande faktorer. Tillsammans påverkar socioekonomi, etnisk, religiös och nationell täthet

Not. 24 Indikerad: fokus på individer som redan utövar eller utsätts för våld, Selektiv: fokus på riskgrupper Universell: fokus på insatser som riktar sig till alla.

Not. 25 Inneslutning kan beskrivas som: Barriärer till omvärlden och andra grupper från den grupp en individ befinner sig i och är beroende av. Det kan handla om sociala, känslomässiga, ekonomiska, kulturella och/eller politiska barriärer.

i grannskapet, tillhörighet i statslösa etniska minoritetsgrupper, känsla av inkludering i det svenska välfärdssystemet, migrationsmönster, lokala och transnationella relationer, pågående konflikter i den tidigare hemregionen samt den tid man varit i Sverige. Ingen av dessa faktorer kan ensam förklara varför hedersnormer ökar eller minskar i styrka, utan inneslutning har avgörande inflytande över hedersnormernas och hedersvåldets uppkomst och upprätthållande, medan mobilitet bidrar till att nya band och beroendeförhållanden skapas med människor utanför den primära gruppen och bidrar till att försvaga hedersnormer.

Sammantaget menar författarna att mobilitet kan handla om möjligheten till boende, umgänge, skolgång, studier och arbete i sammanhang som skapar nya nätverk och relationer samt minskar beroende till den egna familjen och dess nätverk (Baianstovu m.fl. 2019; Baianstovu 2021; Baianstovu och Särnstedt Gramnaes 2021, 2022).

Bilaga 1

Metod

Denna rapport kan bäst beskrivas som en undersökande kunskapsöversikt med fokus på forskning om svensk socialtjänst. Ambitionen har varit att ringa in vad vi vet (och inte vet) om hur kön och genus påverkar handläggning och myndighetsutövning inom socialtjänsten.

Tillvägagångsätt

Två grundläggande avgränsningar har gjorts redan inledningsvis. Fokus begränsades till socialtjänstens handläggning och myndighetsutövning eftersom frågor om genusbias och omotiverade skillnader i grunden är en fråga om rättssäkerhet. Studier som till exempel undersöker hur kön/genus påverkar och formar behandlingsinsatser har därför inte tagits med. Därtill sattes också en avgränsning i tid genom att studier publicerade före millennieskiftet har uteslutits.

Eftersom rapportens syfte rör frågan om ojämställdhet har studier som fokuserat på frågor om kön och genus prioriterats. Det innebär att kartläggningen inte inkluderar studier som rör andra enskilda makthierarkier, såsom socioekonomi och etnicitet, om dessa inte också haft ett tydligt fokus på kön/genus. Likaså har studier som enbart fokuserat på transfrågor²⁶ inte inkluderats.

Not. 26 Handlar om transpersoners livsvillkor. Att vara transperson handlar om att bryta mot en samhällelig förväntan att genom livet identifiera sig med det juridiska kön en tilldelats vid födseln. Det kan också handla om att bryta mot normer vad gäller könsuttryck. Vissa transpersoner har behov av att ändra sin kropp genom könsbekräftande vård, en del har också behov av att ändra sitt juridiska kön. Som transperson kan du vara kvinna, man eller ha en icke-binär könsidentitet. Icke-binär innebär att ens könsidentitet varken är "kvinna" eller "man".

Identifierandet av relevant forskning har gjorts per verksamhetsområde i den mån det varit möjligt. Centrala forskare på respektive forskningsområde har listats och deras publikationer gått igenom. Sökningar har också gjorts i databaserna GENA, Scopus, Social Services Abstracts, Google Scholar, och Diva. Sökningar via databaserna har gjorts på kombinationer av söktermer som "genderbias", "social services", "decision making" och begrepp som fångar respektive verksamhetsområde (t.ex. addiction, Interpersonal Violence, IPV eller child abuse). Referenslistorna hos de inkluderade publikationerna har också använts för att identifiera relevanta studier. Genomgången har sedan kompletterats med en kartläggning av relevanta forskningsprojekt och publikationer vid svenska lärosäten.

Innehållet har återkommande diskuterats och stämts av med den referensgrupp²⁷ som funnits med i arbetet för att säkerställa att inga centrala forskare eller studier missats. Utifrån dessa olika sökningsförfaranden sammanställdes en lista över relevanta publikationer (oftast utifrån titel, ibland även via abstract). Samtliga studerades sedan mer noggrant. Vid denna genomgång uteslöts en del studier på grund av att de inte undersökte socialtjänstens handläggning eller för att de undersökte handläggningsarbetet men inte tog hänsyn till kön/genus. Endast en liten andel av den forskning som finns om kön och genus i socialt arbete har fokus på handläggning och myndighetsutövning inom socialtjänsten.

Not. 27 Referensgruppen har bestått av ett antal forskare som tillsammans täckt in kunskap om samtliga verksamhetsområden som rapporten behandlar.

De studier som valdes ut att ingå i översikten lästes och sammanfattades. Sammanställningen av resultaten har i möjligaste mån gjorts fördelat på verksamhetsområden men är till viss del överlappande, vilket syns i resultatredovisningen. Framför allt är frågan om våld och arbetet med våldsutsatta förekommande inom de flesta verksamhetsområden. I presentationen har fokus varit att studierna och deras resultat ska vara tydliga och begripliga för läsaren, därför presenterats de flesta separat och inte tillsammans.

Referenser

Andersson, K. (2012). Paradoxes of gender in elderly care: The case of men as care workers in Sweden. *NORA: Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 20(3), 166–181. <https://doi.org/10.1080/08038740.2012.667001>

Andersson, K., & Johansson, S. (2021) Assessing individual needs in Swedish elderly home care services: Care managers' argumentation in relation to the needs of migrant customers. *Nordic Social Work Research*, 11(4), 293–305. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2019.1694056>

Bahner, J. (2016). *Så nära får ingen gå? En studie om sexualitet, funktionshinder och personlig assistans*. [Doktorsavhandling, Göteborgs universitet]. GUPEA. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/44376>

Baianstovu, R. I. (2012). *Mångfald som demokratins utmaning: En studie av hur socialtjänsten som välfärdsbyråkrati och moralisk samhällsinstitution förstår och hanterar kulturell mångfald* [Doktorsavhandling, Örebro universitet]. DiVA. <http://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:523531/FULLTEXT02.pdf>

Baianstovu, R. I. (2017). *Heder: Hedersrelaterat våld, förtryck och socialt arbete*. Studentlitteratur.

Baianstovu, R. I. (2021). Migration och kvinnors utsatthet för våld i nära relationer. I L. Moser Hällen (Red.), *Intersektionella perspektiv på våld i nära relationer* (ss. 202–215). Liber.

Baianstovu, R. I., Strid, S., Cinthio, H., Särnstedt Gramnaes, E., & Enelo, J-M. (2019). *Heder och samhälle: Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar* (Working papers and reports social work, nr. 17). Örebro universitet. https://www.oru.se/contentassets/e468d751588a415bba870ae8580b-fd03/heder-och-samhalle_bok_kompl_2001_2020-nr-17.pdf

Baianstovu, R. I., & Särnstedt Gramnaes, E. (2021). *Vägar ut och vägar in: Hedersrelaterat våld och förtryck och kvinnors etablering i arbetslivet*. MUCF. https://www.mucf.se/sites/default/files/2021/06/vagar_in_och_vagar_ut.pdf

Baianstovu, R. I., & Särnstedt Gramnaes, E. (2022). Segregationens betydelse för hedersnormer samt för hedersrelaterat våld och förtryck: Nya analyser utifrån storstadskartläggningen. *I Socio-ekonomisk segregation och hedersrelaterat våld och förtryck: Återrapportering av regeringsuppdrag: DELMOS 2021/437* (ss. 5–45). Delegationen mot segregation. <https://delmos.se/wp-content/uploads/2022/05/DELMOS-2021-437-Aterrapportering-av-regeringsuppdrag-1.pdf>

Bergman, A.-S., Melin Emilsson, U., & Järkestig Berggren, U. (2022). Persons with certain functional impairments apply for parenting support: A study of personal assistance assessments in Sweden. *Nordic Social Work Research*, 12(1), 46–58. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2020.1756387>

Bruno, L. (2015). Contact and evaluations of violence: An inter-sectional analysis of Swedish court orders. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 29(2), 167–182. <https://doi.org/10.1093/lawfam/ebv002>

Bruno, L., & Eriksson, M. (2023). Conversations about violence, risk and responsibility with divorced and support-seeking fathers in Sweden. *Child & Family Social Work*. Förhandspublicerad online. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/cfs.13002>

Brännvall, M., & Ekström, V. (2023). Immediate and coordinated responses to domestic violence: Exploring the window of opportunity concept. *Journal of Gender-Based Violence*, 7(2), 288–303. <https://doi.org/10.1332/239868021X16693145720089>

Cobb, Lane. (2016). *Gender-specific programming for treating women with substance use disorder: A review of the literature*. Capella universitet. https://www.researchgate.net/publication/299867260_Gender-specific_programming_for_treating_women_with_substance_use_disorder_A_review_of_the_literature

Dahlberg, L., Berndt, H., Lennartsson, C., & Schön, P. (2017). Receipt of formal and informal help with specific care tasks among older people living in their own home: National trends over two decades. *Social Policy & Administration*, 52(1), 91–110. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/spol.12295>

Dahlkild-Öhman, G. (2011). *Att börja tala med barn om pappas våld mot mamma. Radikalt lärande i arbetet med vårdnad, boende och umgänge* [Doktorsavhandling, Uppsala universitet]. DiVA. <https://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A444572&dsid=-1830>

Dettlaff, A. J., Rivaux, S. L., Baumann, D. J., Fluke, J. D., Rycraft, J. R., & James, J. (2011). Disentangling substantiation: The influence of race, income, and risk on the substantiation decision in child welfare. *Children and Youth Services Review*, 33(9), 1630–1637. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.04.005>

Diskrimineringsombudsmannen. (2021). *Skillnader som kan utgöra risk för diskriminering? En kvalitativ studie om faktorer som påverkar socialsekreterares bedömningar och beslut inom den sociala barn- och ungdomsvården*. <https://www.do.se/kunskap-stod-och-vagledning/publikationer-om-diskriminering/2021/skillnader-som-kan-utgora-risker-for-diskriminering>

Ekström, V. (2017). Negotiating and justifying social services' support for female victims of domestic violence. *Nordic Social Work Research*, 7(1), 18–29. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2016.1203813>

Ekström, V. (2018). Carriers of the troublesome violence: The social services' support for female victims of domestic violence. *European Journal of Social Work*, 21(1), 61–73. <https://doi.org/10.1080/13691457.2016.1255930>

Engwall, K., Östberg, F., Andersson, G., Bons, T., & Bringlöv, Å. (2019). Children with disabilities in Swedish child welfare: A differentiating and disabling practice. *European Journal of Social Work*, 22(6), 1025–1037. <https://doi.org/10.1080/13691457.2018.1461073>

Eriksson, M. (2003). *I skuggan av pappa: Familjerätten och hanteringen av fäders våld* [Doktorsavhandling, Uppsala universitet]. DiVA. <https://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A163945&dswid=-6037>

Eriksson, M. (2006). Avvikande eller osynlig: Rasifierade praktiker i familjerättssekreterares hantering av fäders våld. I de los Reyes, P. (Red.), *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet: Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering*. (SOU 2006:37). Regeringen. <https://www.regeringen.se/contentassets/7belb0776af7490a807ed22ba5a8eaa3/om-valfardens-granser-och-det-villkorade-medborgarskapet-hela-dokumentet-sou-200637/>

Eriksson, M. (2009). Girls and boys as victims: Social workers' approaches to children exposed to violence. *Child Abuse Review*, 18(6), 428–445. <https://doi.org/10.1002/car.1091>

- Erikson, M., & Näsman, E. (2009). Utsatta barn i familjerättsprocesser: Utredares bemötande och barns strategier. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 16(1), 20–37. <https://doi.org/10.3384/SVT.2009.16.1.2509>
- Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (FORTE). (2022). *Förebyggande arbete och riskhantering av våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck: En systematisk kartläggning*. <https://forte.se/app/uploads/2022/02/fort-0071-rapport-va-ld-i-na-ra-relationer.pdf>
- Fäldt, J., & Kullberg, C. (2012). Implications of male and female same-gender dyads. *Journal of Social Service Research*, 38(5), 712–726. <https://doi.org/10.1080/01488376.2012.723976>
- Helmersson, S. (2017). *Mellan systerskap och behandling: Omförhandlingar inom ett förändrat stödfält för våldsutsatta kvinnor* [Doktorsavhandling]. Lunds universitet.
- Herz, M. (2012). *Från ideal till ideologi: Konstruktioner av kön och etnicitet inom socialtjänsten*. [Doktorsavhandling]. Örebro universitet.
- Hoppstadius, H. (2020). *Mäns våld mot kvinnor: Diskurser och kunskap i de sociala arbetes praktik* [Doktorsavhandling, Mittuniversitetet]. DiVA. <https://miun.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1382198&dswid=5303>
- Hussénus, K. (2021). Intersectional patterns of social assistance eligibility in Sweden. *Nordic Social Work Research*, 11(1), 19–33. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2019.1601636>
- Hussénus, K. (2022a). Gender and ethnicity in social assistance assessments of single applicants with substance abuse problems. *European Journal of Social work*, 25(2), 210–223. <https://doi.org/10.1080/13691457.2021.1896994>

Hussénus, K. (2022b). Social assistance assessments of couple households: A vignette study on applicants' ethnicity and gendered family roles. *International Journal of Social Welfare*, 31(1), 66–76. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12490>

Hussénus, K. (2023). *Differentiating the poor: Patterns of discrimination in decision-making on social assistance eligibility* [Doktorsavhandling, Stockholms universitet]. DiVA. <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1727601/FULLTEXT03.pdf>

Jakobsson, N., Kotsadam, A., Syse, A., & Öien, H. (2016). Gender bias in public long-term care? A survey experiment among care managers. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 131, 126–138. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2015.09.004>

Jernbro, C., & Andersson, M. (2021). *Systematisk uppföljning i Värmland inom ekonomiskt bistånd (SUVEk): Ett regionalt forsknings- och utvecklingsprojekt* (FoU Valfärd Värmland, 2021:2). Karlstads universitet. https://www.kau.se/files/2021-12/SUVEk-rapport_2112_A4_tillganglig.pdf

Johnson, E. P., Clark, S., Donald, M., Pedersen, R., & Pichotta, C. (2007). Racial disparity in Minnesota's child protection system. *Child Welfare*, 86(4), 5–20.

Kalin, T., Ahlgren, T., & Persdotter, B. (2022). Gender disparities in child welfare services' assessments of referrals: Findings from Sweden. *Child Abuse & Neglect*, 134, Artikel 105918. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2022.105918>

Korkmaz, S. (2021). *Youth intimate partner violence in Sweden: Prevalence and young people's experiences of violence and abuse in romantic relationships* [Doktorsavhandling, Stockholms universitet]. DiVA. <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1538821/FULLTEXT01.pdf>

Korkmaz, S. (2022). *Genväg till forskning: Våld i ungas nära relationer* (Genväg till forskning, nr. 16). Västra Götalandsregionen. <https://mellanarkiv-offentlig.vgregion.se/alfresco/s/archive/stream/public/v1/source/available/sofia/rhs7438-1286040036-289/surrogate/Genv%c3%a4g%20till%20forskning%2016%2c%20V%c3%a5ld%20i%20ungas%20n%c3%a4ra%20relationer%2c%20VKV.pdf>

Korkmaz, S., & Wiklund (kommande)

Kullberg, C. (2004). Work and social support: Social workers' assessments of male and female clients' problems and needs. *Affilia* 19(2), 199–210. <https://doi.org/10.1177/0886109903262759>

Kullberg, C. (2005). Differences in the seriousness of problems and deservingness of help: Swedish social workers' assessments of single mothers and fathers. *The British Journal of Social Work*, 35(3), 373–386. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch187>

Kullberg, C., & Fäldt, J. (2008). Gender differences in social workers' assessments and help-giving strategies towards single parents. *European Journal of Social Work*, 11(4), 445–458. <https://doi.org/10.1080/13691450802075659>

Kullberg, C., & Skillmark, M. (2016). The significance of position for Swedish social workers' understanding of young men's victimization of violence. *Nordic Social Work research*, 7(1), 54–66. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2016.1192056>

Kullberg, C., Skillmark, M., Nord, C., Pers, A., & Fäldt, J. (2015). *Förståelse, bedömningar och hjälpinsatser: Socialarbetares arbete med män som våldsoffer* (Högskolan Dalarna arbetsrapport, nr. 2). Högskolan Dalarna. https://www.researchgate.net/publication/274249876_Forstaelse_bedomningar_och_hjalpinsatser_Socialarbetares_arbete_med_man_som_valdsoffer?channel=doi&linkId=551957080cf273292e714c63&showFulltext=true

Laanemets, L. (2002). *Skapande av femininitet: Om kvinnor i missbrukarbehandling* [Doktorsavhandling]. Lunds universitet.

Laanemets, L., & Kristiansen, A. (2008). *Kön och behandling inom tvångsvård: En studie av hur vården organiseras med avseende på genus*. Statens institutionsstyrelse (SiS). <https://www.stat-inst.se/contentassets/a2af0aa4a719471ebf4flad56ad7fd55/kon-och-behandling-inom-tvangsvard-en-studie-av-hur-varden-organiseras-med-avseende-pa-genus.pdf>

Laanemets, L., Mattsson, T., & Nordling, V. (2013). *Frikoppling, sammankoppling och besvärliga maktrelationer i socialt arbete*. Socialvetenskaplig Tidskrift, 20(3–4), 168–185. <https://doi.org/10.3384/SVT.2013.20.3-4.2430>

Lauritzen, C., Vis, S. A., & Fossum, S. (2018). Factors that determine decision making in child protection investigations: A review of the literature. *Child & Family Social Work*, 23(4), 743–756. <https://doi.org/10.1111/cfs.12446>

Lazar, A. (2006). Determinants of child protection officers' decisions in emergency situations: An experimental study. *Child and Youth Care Forum*, 35(3), 263–276. <https://doi.org/10.1007/s10566-006-9013-z>

- Lundberg, L., & Stranz, H. (2019). A matter of choice: Professionals' views on the incorporation of practical work with intimate partner violence into Swedish personal social services. *Nordic Journal of Social Research*, 10(1), 48–65. <https://doi.org/10.7577/njsr.259>
- Löfgren, L. (2004). "May I?" About sexuality and love in the new generation with intellectual disabilities. *Sexuality and Disability*, 22(3), 197–207. <https://doi.org/10.1023/B:SE-DI.00000039062.73691.cb>
- Löfgren-Mårtenson, L. (2011). The right to sexual health: A pilot study on sex education and young people with intellectual disabilities. *The Journal of Sexual Medicine*, 8(Suppl. 3), 97.
- Mattsson, T. (2005). *I viljan att göra det normala: En kritisk studie av genusperspektivet i missbrukarvården*. [Doktorsavhandling]. Égalité.
- Mattsson, T. (2011). *Våldets komplexitet och gamla paradig: Om utmaningar och svårigheter i arbetet med våld i nära relationer* (Meddelanden från socialhögskolan, nr. 5). Lunds universitet. <https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/4028406/2167201>
- Mattsson, T. (2013). Motstånd och neutralisering: Kön, makt och professionalitet i arbetet med våld i nära relationer. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 20(3–4), 150–167. <https://doi.org/10.3384/SVT.2013.20.3-4.2433>
- McIntosh, J. E., Wells, Y., & Lee, J. (2016). Development and validation of the Family Law DOORS. *Psychological Assessment*, 28(11), 1516–1522. <https://doi.org/10.1037/pas0000277>

Myndigheten för vård och omsorgsanalys. (2018). *Lika läge för alla? Om omotiverade skillnader inom den sociala barn- och ungdomsvården*. <https://www.vardanalys.se/rapporter/lika-la-ge-for-alla/>

Myndigheten för vård och omsorgsanalys. (2022). *Ljuset på skillnader: En studie om omotiverade skillnader i LSS-verksamhet, äldreomsorg och socialpsykiatri*. <https://www.vardanalys.se/rapporter/ljuset-pa-skillnader/>

Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK. (2014). *Våld och hälsa: En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa* (NCK-rapport, nr. 1). Uppsala universitet. http://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fl/visa/418/NCK-rapport_prevalens_Vald_och_halsa_www.pdf

Nybom, J. (2008). *Hur bedömer socialarbetare socialbidragstagares försörjningshinder?* Socialvetenskaplig Tidskrift, 15(2), 152–169. <https://doi.org/10.3384/SVT.2008.15.2.2577>

Nybom, J. (2012). *Aktivering av socialbidragstagare: Om stöd och kontroll i socialtjänsten* [Doktorsavhandling, Stockholms universitet]. DiVA. <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:550749/FULLTEXT01.pdf>

Nybom, J. (2013). Activation and 'coercion' among Swedish social assistance claimants with different work barriers and socio-demographic characteristics: What is the logic? *International Journal of Social Welfare*, 22(1), 45–57. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2011.00858.x>

Nygren, K., Walsh, J. C., Ellingsen, I. T., & Christie, A. (2019). What about the fathers? The presence and absence of the father in social work practice in England, Ireland, Norway, and Sweden: A comparative study. *Child and Family Social Work*, 24(1), 148–155. <https://doi.org/10.1111/cfs.12592>

Olaison, A., Knechtel, M., Torres, S., & Forssell, E. (2021). Dokumentationens roll för klientskapande processer i äldreinriktat socialt arbete: Spelar utlandsfödd bakgrund, kön och ålder någon roll? *Sociologisk forskning*, 58(3), 287–310. <https://doi.org/10.37062/sf.58.22305>

Olsson, H. (2022). Röster från hedersvåldsutsatta unga kvinnor: Om utsatthet och stöd och hjälp från socialtjänsten. *Socionomen*, (Forskningssuppl. 51), 1–18. <https://socionomen.se/forskning/vetenskapliga-artiklar/hedersvaldsutsatta-unga-kvinnor-om-ut-satthet-och-stod-och-hjalp-fran-socialtjansten/?q=forskning/vetenskapliga-artiklar/hedersvaldsutsatta-unga-kvinnor-om-ut-satthet-och-stod-och-hjalp-fran-socialtjansten/>

Olsson, H., & Bergman, A. (2022). From silence to recognition: Swedish social services and the handling of honor-based violence. *European Journal of Social Work*, 25(2), 198–209. <https://doi.org/10.1080/13691457.2021.1882395>

Palm, J. (2007). Women and men: Same problems, different treatment. *International Journal of Social Welfare*, 16(1), 18–31. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2006.00420.x>

Persdotter, B. & Andersson, M. (2020). SAVE (*Support and protection Against Violence, on Equal terms for all children*): Ett forsknings- och utvecklingsprojekt om barnavårds-utredningar vid anmälan om misstänkt våldsutsatthet (FoU Välfärd Värmland, 2020:1). Karlstads universitet. https://www.kau.se/fi-les/2020-12/2020-1_FoU.pdf

Rivau, S., James, J., Wittenstrom, K., Baumann, D., Sheets, J., Henry, J., & Jeffries, V. (2008). The intersection of race, poverty, and risk: Understanding the decision to provide services to clients and to remove children. *Child Welfare*, 87(2), 151–168.

Samuelsson, E. (2015a). *Use or misuse? Addiction care practitioners' perceptions of substance use and treatment* [Doktorsavhandling, Stockholms universitet]. DiVA. <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:778213/FULLTEXT01.pdf>

Samuelsson, E. (2015b). Substance use and treatment needs: Constructions of gender in Swedish addiction care. *Contemporary Drug Problems*, 42(3), 188–208. <https://doi.org/10.1177/00914509155929>

Samuelsson, E., & Wallander, L. (2014). Disentangling practitioners' perceptions of substance use severity: A factorial survey. *Addiction research & Theory*, 22(4), 348–360. <https://doi.org/10.3109/16066359.2013.856887>

Schlytter, A., & Rexvid, D. (2016). *Mäns heder: Att vara både offer och förövare*. Studentlitteratur.

Sellgren Karlsson, M., & Westfelt, L. (2021). *Våld i ungas parrelationer*. Brottsförebyggande rådet. https://bra.se/download/18.79079f9d17cc01fce50bb/1635487700517/2021_15_Vald_i_ungas_parrelationer.pdf

Semanchin Jones, A. (2015). Implementation of differential response: A racial equity analysis. *Child Abuse & Neglect*, 39, 73–85. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.04.013>

Skolverket. (2021). *Hedersrelaterat våld och förtryck: Skolans ansvar och möjligheter*. <https://www.skolverket.se/getFile?file=8504>

Storbjörk, J. (2011). Gender differences in substance use, problems, social situation and treatment experiences among clients entering addiction treatment in Stockholm. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 28(3), 185–209. <https://doi.org/10.2478/v10199-011-0020-5>

Stranz, A. (2013). *Omsorgsarbetets vardag och villkor i Sverige och Danmark: Ett feministiskt kritiskt perspektiv* [Doktorsavhandling, Stockholms universitet]. DiVA. <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:659124/FULLTEXT03.pdf>

Stranz, H., Karlsson, P., & Wiklund, S. (2017). The wide-meshed safety net: Decision-making on social assistance eligibility in Sweden. *European Journal of Social Work*, 20(5), 711–723. <https://doi.org/10.1080/13691457.2016.1255596>

Strid, S., Baianstovu, R. I., & Enelo, J-M. (2021). Inequalities, isolation, and intersectionality: A quantitative study of honour-based violence among girls and boys in metropolitan Sweden. *Women's Studies International Forum*, 88, Artikel 102518. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2021.102518>

Sundhall, J. (2012). *Kan barn tala? En genusvetenskaplig undersökning av ålder i familjerättsliga utredningstexter* [Doktorsavhandling, Göteborgs universitet]. GUPEA. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/29026/gupea_2077_29026_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Szebehely, M., & Trydegård, G-B. (2007). Omsorgstjänster för äldre och funktionshindrade: Skilda villkor, skilda trender? *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 14(2–3), 197–219. <https://doi.org/10.3384/SVT.2007.14.2-3.2589>

Szebehely, M. (2017). Omsorgsmönster bland kvinnor och män: Inte bara en fråga om kön. I M. Szebehely & E. Gunnarsson (Red.), *Genus i omsorgens vardag* (3 uppl., ss. 29–48). Gleerups.

Sörensdotter, R. (2008). *Omsorgsarbete i omvandling: Genus, klass och etnicitet i hemtjänsten* [Doktorsavhandling]. Makadam.

Trulsson, K. (2003). *Konturer av ett kvinnligt fält: Om missbrukande kvinnors möten i familjeliv och behandling* [Doktorsavhandling]. Lunds universitet.

Tuchman, E. (2010). Women and addiction: The importance of gender issues in substance abuse research. *Journal of Addictive Diseases*, 29(2), 127–38. <https://doi.org/10.1080/10550881003684582>

Ulmestig, R., & Eriksson, M. (2017). Financial consequences of leaving violent men: Women survivors of domestic violence and the social assistance system in Sweden. *European Journal of Social Work*, 20(4), 560–571. <https://doi.org/10.1080/13691457.2016.1188778>

Vogel, M. A. (2012). *Särskilda ungdomshem och vårdkedjor. Om ungdomar, kön, klass och etnicitet* [Doktorsavhandling, Stockholms universitet]. DiVA. <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:548149/FULLTEXT01.pdf>

Vogel, M. A. (2016). Psykisk ohälsa, utsatthet och en legitimerande oro: Diskursiva förståelser av flickor som placeras vid särskilda ungdomshem. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 23(2), 109–128. <https://doi.org/10.3384/SVT.2016.23.2.2326>

Vogel, M. A. (2020). *Disciplinering, femininitet och tvångsvård: Tjejjers vardag vid särskilda ungdomshem*. Studentlitteratur.

Östberg, F. (2010). *Bedömningar och beslut: Från anmälan till insats i den sociala barnvården* [Doktorsavhandling, Stockholms universitet]. DiVA. <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:283503/FULLTEXT02.pdf>

Östberg, F. (2014). Using 'consensual ideology': A way to sift reports in child welfare. *The British Journal of Social Work*, 44(1), 63–80. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcs094>

Ojämsställdhet i socialtjänsten

En kunskapsöversikt

En hållbar socialtjänst ska främja jämlika och jämställda levnadsvillkor, utgå från ett förebyggande perspektiv, vara lättillgänglig och kunskapsbaserad utifrån såväl vetenskap som beprövad erfarenhet.

Skriften visar att kön spelar roll, i socialtjänsten precis som i samhället i övrigt. Kön styr bilden av vem brukaren/klienten är och vad brukaren/klienten gör. Detta är en kunskap som är viktig att beakta i socialtjänstens alla delar för att uppnå både mer jämställda och jämlika levnadsvillkor och en mer kunskapsbaserad socialtjänst.

Den här skriften kan utgöra ett kunskapsunderlag och ett stöd för fortsatt utvecklingsarbete i socialtjänsten.

ISBN 978-91-8047-194-7

Ladda ner eller beställ på skr.se/publikationer

Post: 118 82 Stockholm | Besök: Hornsgatan 20

Telefon: 08-452 70 00 | skr.se

**Sveriges
Kommuner
och Regioner**